

SATURS

I IEVADS

- 1.1. Vispārējie dati.
- 1.2. Objekta juridiskais statuss un normatīvie dokumenti.
- 1.3. Aprakstā un grafiskajā materiālā lietotie apzīmējumi.
- 1.4. Fotoattēli.

II BŪVVĒSTURES APSKATS, LĪDZŠINĒJIE PĒTĪJUMI, ATJAUNOŠANAS DARBI UN TO REZULTĀTI

III ARHITEKTONISKAIS UN TEHNISKAIS RAKSTUROJUMS

- 3.1. Būvmateriālu un konstrukciju tehniskā stāvokļa vispārējs raksturojums.
- 3.2. Apjoms.
- 3.3. Fasādes.
- 3.4. Plānojums.
- 3.5. Interjera elementi.
- 3.6. Būvgaldniecības elementi.

IV TUKUMA BAZNĪCAS ATJAUNOŠANAS KONCEPCIJA

- 4.1. Atjaunošanas mērķi un uzdevumi.
- 4.2. Arhitektoniski mākslinieciskais vērtējums.
- 4.3. Autentiskums.
- 4.4. Plānošana un sagatavošanās darbi.
- 4.5. Galvenie veicamie pasākumi un praktiskie atjaunošanas darbi.
 - 4.5.1. Telpu izmantošanas iespējas un risinājumi.
 - 4.5.2. Praktisko darbu metodes un materiāli.
- 4.6. Galveno darbu prioritātes.
- 4.7. Kopsavilkums.

I IEVADS

1.1. VISPĀRĒJIE DATI

2014. gada jūlijā pēc Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes pasūtījuma izstrādāta Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas (Tukumā, Brīvības laukumā 1) atjaunošanas koncepcija. Materiāls paredzēts kā viens no bāzes dokumentiem plānotajiem baznīcas atjaunošanas projektiem un praktiskajiem darbiem. Koncepcijā iekļauta ēkas arhitektoniskā, mākslinieciskā, kultūrvēsturiskā analīze, kā arī raksturotas objekta atjaunošanas un potenciālās izmantošanas iespējas. Izmantošanas jautājums skatīts plašāk Tukuma baznīcas īpašās mūsdienu situācijas dēļ – dievnams, kas vienlaikus ir senākā ēka Tukumā, ko jorpojām izmanto tās sākotnējiem mērķiem, arvien vairāk kļūst atvērts plašākai sabiedrībai un tās augstais tornis ar panorāmas skatu kalpo kā publisku apmeklējumu vieta. Koncepcijā analizēti jautājumi, kas izvirzīti baznīcas apsaimniekotāju – reliģiskās organizācijas „Tukuma evaņģēliski luteriskā draudze” izstrādātajā „Darbības programmā. 2014 – 2021” (apstiprināta draudzes padomes sēdē 08.05.2014.).

Koncepcijā aplūkoti tehniskie un arhitektoniskie jautājumi, kā arī optimālie risinājumi, kas tālāk izstrādājami projekta stadijā.

Koncepcijas nepieciešamību noteica pieminekļa kultūrvēsturiskā nozīme, kas uzliek īpašu atbildību restaurācijas projekta kvalitātei. Atjaunošana bez projektā realizētas koncepcijas, vai tai līdzīga programmatiska dokumenta, var radīt pieminekļa vērtības zaudējumus, kā arī iepriekš neparedzēta papildus finansējuma nepieciešamību.

Darbā izmantoti dati, kas apkopoti Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas (VKPAI) Pieminekļu dokumentācijas centra arhīva lietā par Tukuma baznīcu (PDC arhīvs), Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzes arhīva materiāli. Darbu finansēja Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, Tukuma novada Dome un Tukuma evaņģēliski luteriskā draudze. Darbu veica izpētes un projektēšanas biroja “Arhitektoniskās Izpētes Grupa” arhitekts Ilmārs Dirveiks (arh. sertif. Nr 10-0691).

Materiāls sagatavots 4 eksemplāros, no kuriem divi iesniegti pasūtītājam: Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzei, viens - Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijai, viens sējums izpildītāja – izpētes un projektēšanas biroja “Arhitektoniskās Izpētes Grupa” arhīvā.

1.2. OBJEKTA JURIDISKAIS STATUSS UN NORMATĪVIE DOKUMENTI

Baznīcas darbības mērķus un uzdevumus nosaka „Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas likums”. Ēka ir iekļauta valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā kā valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.6843. Valsts nozīmes mākslas pieminekļu skaitā iekļauti 38 Baznīcēnu soli (Nr. 4430), Ērģeļu luktas (Nr. 4431), Ērģeles (Nr. 4432), 4 Vitrāžas (Nr. 4439 - 4442).¹

Baznīca atrodas pilsētībūvniecības pieminekļa Tukuma vēsturiskā centra aizsargjoslā. Tādēļ ēkas projektēšanai, celtniecībai un cita veida saimnieciskai darbībai ir saistošs “Likums par kultūras pieminekļu aizsardzību” (12.02.1992.), kā arī “Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju” (MK 26.08.2003. Noteikumi Nr.232). Tukuma evaņģēliski luteriskajai baznīcai līdz šim nav izstrādāta atsevišķa arhitektūras pieminekļa aizsardzības zona. Līdz ar to uz ēku attiecas vispārējais “Aizsargjoslu likums” (11.02.1997. 8.p.) par, 500 m aizsardzības zonu. Projektējot teritorijas labiekārtojumu, būtu jāņem vērā arī vēsturiski izveidojusies teritorija ap baznīcu. Uz baznīcai piederošā zemes gabala Z pusē atrodas vairākas vienā apjomā bloķētas ēkas, kas celtas laikā no 19. gs. 2. puses līdz 1987. gadam.

1.3. APRAKSTĀ UN GRAFISKAJĀ MATERIĀLĀ LIETOTIE APZĪMĒJUMI

Ēku un to daļu apzīmējumi	Tornis, Draudzes telpa (Draudzes zāle), Sakristeja, Torņa 1. līmenis (1. stāvs)
Z,D,A,R	Debess puses. Ērtāka apzīmējuma labad nosacīti pret altārdaļu pieņemts A virziens, pret Tornī – R virziens.
VKPAI PDC arhīvs	Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīvs.

¹ KM Rīkojums 29.10.1998. Latvijas vēstnesis. 375/380 (1436/1441), 18.12.1998

1.3. FOTOATTĒLI

1. **fotoattēls.** Kopskats uz baznīcu no DA.
2. **fotoattēls.** Kopskats uz baznīcu no DR. Galvenā publiskā pieeja baznīcai.
3. **fotoattēls.** Kopskats uz baznīcu no ZR. Perspektīvē – publiski pieejama zona.
4. **fotoattēls.** Kopskats uz baznīcas Z puses pagalmu.
5. **fotoattēls.** Galvenās ieejas durvīm ar komplicētu vēsturiski veidojušos uzbūvi.
6. **fotoattēls.** Baznīcas tornis. D pusē nepieciešams labiekārtojums.
7. **fotoattēls.** Skats uz teritorijas Z daļu no laukuma.
8. **fotoattēls.** Teritorijas Z puse. Saimniecības šķūnis, kura vietā iespējama jaunbūve.
9. **fotoattēls.** Viens no oriģinālajiem Draudzes zāles logiem. 1827. – 1830. g.
10. **fotoattēls.** Sakristejas durvis. 1859. g. Būtisks autentiskuma elements.
11. **fotoattēls.** Draudzes zāle. D puses solu kopskats.
12. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Z puse. Vairākas solu rindas saīsinātas, iebūvējot krāsni.
13. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Z puse pie ieejas.
14. **fotoattēls.** Draudzes zāle. D puse pie ieejas. Viena solu rinda jau izņemta senāk.
15. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Z puses solu fragmenti.
16. **fotoattēls.** Draudzes zāle. D puse. Jāatjauno un jāsakārto elektroinstalācija.
17. **fotoattēls.** Balkona D puse.
18. **fotoattēls.** Balkona centrālās daļas ZR stūris. Iebūvēti soli, ko rekomendējams pārvietot.
19. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Skats aiz altāra.
20. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Siena aiz altāra. Jāatjauno un jāsakārto elektroinstalācija.
21. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Altārdaļa skatā no ZA.
22. **fotoattēls.** Draudzes zāle. Altārdaļa skatā no DA. Jānomaina tribīne ar mobilu pulti.
23. **fotoattēls.** Draudzes zāle. 2002. gadā izveidotais sienas apšuvums ar riģipsi un izolāciju.
25. **fotoattēls.** Tornis. 2. līmenis. Telpas kopskatu degradē plaukti. To vietā jāliek kāds no telpā esošajiem skapjiem. Jāeksponē nevis saimnieciskas nozīmes kastes, bet dažādi baznīcas priekšmeti, kas haotiski salikti zem kāpnēm.
26. **fotoattēls.** Tornis. 2. līmenis. Jāatbrīvo zona kāpņu priekšā.
27. **fotoattēls.** Tornis. 3. līmenis. Telpa atstājama maksimāli askētiska.
28. **fotoattēls.** Tornis. 4. līmenis. Jāsakārto apmeklētāju ceļš, veidojot platāku un fiksētu pakāpienu.
29. **fotoattēls.** Tornis. 5. līmenis. Zvanu telpa.
30. **fotoattēls.** Tornis. 5. līmenis. Zvanu telpa. Apmeklētāju ceļā ir šķautnis, kas jāsaīsina par 10 cm.
31. **fotoattēls.** Tornis. 6. līmenis. Ciparnīcu līmenis. Jāsakārto instalācija, jānostiprina grīdas dēļi.
32. **fotoattēls.** Tornis. 7. līmenis. Telpa ar pilsētas panorāmas apskati.
33. **fotoattēls.** Bēniņi. Skats uz ieeju no torņa telpas. Aila sākotnēji bijusi zemāka.
34. **fotoattēls.** Bēniņi. Saišķi pienagloti 20. gs. 30. gados, izmantojot velves remonta laika dēļus.

II BŪVVĒSTURES APSKATS LĪDZŠINĒJIE PĒTĪJUMI, ATJAUNOŠANAS DARBI UN TO REZULTĀTI

Būvvēstures apskatā izmantota daļa no 2014. gada arhitektoniski mākslinieciskās inventarizācijas atskaitē apkopotajiem materiāliem (autore – mākslas vēsturniece Vija Strupule, izmantojot arī vēsturnieces I. Dišleres npublicēto pētījuma manuskriptu par Tukuma baznīcu (ar autores laipnu atļauju). Atlasīti būvvēsturei nozīmīgākie dati, kas koriģēti, papildināti un interpretēti pēc atkārtotas baznīcas ēkas apsekošanas.

Saskaņā ar līdz šim zināmiem arhīvu dokumentiem, pašreizējā Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas ēka celta ilgākā laikā ar pārtraukumiem **no 1644. līdz pat 1687. gadam. 1665. gadā** atzīmēts, ka „...uzceltais tornis sagruvis...”.² Tātad šodien redzamā torņa mūra masa nav viendabīga, jo tās tapšana saistīta ar pārtraukumiem un destrūkcijām. Iespējams, ka torņa kontrforsis piebūvēti 18. gadsimtā. Šis pakāpeniskums redzams torņa mūros un torņa tapšanas gaitu rekomendējams pārvērst par „stāstu” torņa apmeklētājiem.

No **1725. gada** arhīvu dokumentiem saprotams, ka draudzes telpai bijis apgleznotu velvju pārsegums.³ Jādomā, ka tās bija koka konstrukcijas velves, jo kādreizēju mūra velvju pazīmes draudzes zālē nav konstatējamas. Par jau sākotnēji iebūvētām velvēm netieši liecina tornī III līmenī redzamais bēniņu ailas novietojums.

1734. un 1736. gadā baznīcas torņa jumts bijis segts ar dēļiem.⁴ Jādomā, ka torņa augšdaļa bijusi izveidota kā pagaidu konstrukcija ar vienkāršu četrslīpju jumtu.

1754. gadā mūra konstrukcijā pabeidza būvēt torņa mūra augšējo daļu (pusi?) un uzcēla smaili, ko klāja ar skārdu.

1787. gadā uzsāka baznīcas remontu, ko pabeidza pēc 2 gadiem – **1789. gadā**. Jau tolaik konstatēts, ka baznīcas mūros ir plaisas, sienas izspiedušās. Pateicoties arhīvu materiālos esošam darbu sarakstam, iespējams apjaust remonta apjomus, kas bijuši ievērojami. Tomēr vēl nepieciešami papildus pētījumi arhīvu materiāla interpretācijā, jo faktu apjomā konstatējamas arī savstarpējas neatbilstības.

² Mašnovskis V. Latvijas luterāņu baznīcas. 4. sēj. - Rīga, 2007. - 196. lpp.

³ Busch E. Ergänzungen der Materialien zur Geschichte u. Statistik der Kirchen – u. Schulwesens der Ev.Luth. Gemeinden in Rußland. - 1867. - Vol. 1, S.667.-670.

⁴ E. H. Busch Ergänzungen der Materialien zur Geschichte und Statistik des Kirchen- und Schulwesens der Ev.-Luth. Gemeinden in Rußland. – St. Petersburg, Leipzig, 1867. – S. 669.

Draudzes zālei plānoja izbūvēt jaunu koka velvi, jaunu jumta konstrukciju, ēkas mūra dzegu nomainot ar koka. Pašreizējā izpētes stadijā paliek iespēja, ka vienu koka velvi izveido tikai 19. gadsimtā. Vēl šajā laikā tika remontēts fasāžu un interjera apmetums, zudumu vietās to atjaunojot, bet citviet pārklājot esošo. Par to liecina 2014. gadā veiktās zondāžas fasādēs, kurās vietām konstatētas līdz pat 3 apmetuma kārtas. Līdzīgi kā ar velvi, neskaidrs pašreizējo solu izgatavošanas laiks. Agrāko trīs rindu vietā izveidoja divas solu rindas.⁵ Iespējams, ka to darīja nevis izgatavojot jaunus solus, bet esošos vienkārši pārgrupējot. It kā izgatavoja jaunu kanceļaltāri. Ir ziņas, ka ērģeļu balkons paplašināts uz sāniem, ar to saprotot sākotnēji šaurāka balkona izbūvēšanu gar visu R sienu⁶. Tas precizējams rūpīgākos balkona konstrukcijas pētījumos. Sakarā ar aizliegumu baznīcās veikt apbedījumus, liķus pārāpbedīja pie baznīcas, vecās kapu velves daļēji aizberot. Baznīcas austrumu galā uzcēla jaunu ģērbkambāri.⁷

Tomēr pēc minētajām plašajām pārbūvēm, jau no **1823. gada** tiek runāts par baznīcas remonta nepieciešamību un **1825. gadā** kārtējo reizi atzīts, ka visai baznīcai atkal nepieciešams remonts.⁸ Minētie darbi notikuši no **1827.-1830. gadam**.⁹ Tos vadījis Kurzemes guberņas arhitekts Frīdrihs Šulcs.¹⁰ Veikto darbu laikā fasāde nokrāsota okera dzeltenā tonī, bet torņa smailes skārds – zaļš. Remonta ietvaros draudzes zālei izgatavoja 11 jaunus groplogus. Pēc I. Dišleres pētīto dokumentu datiem, bija iecere kanceļi izcelt atsevišķi no altāra uz tagadējo vietu, bet tas it kā izdarīts tikai 1860. gadā.¹¹

⁵Turpat, - 200.lpp.

⁶Iespējams, ka sākotnēji ērģeļu lukta neaizņēma visu gārensienas platumu un šajā laikā paplāšinātas pa visu gārensienu, kā tas fiksēts 19.gs. sākuma plāna zīmējumā (skat. 2.att.).

⁷Ozola A. Tukums. Vecpilsēta. Ielas un nami, to iedzīvotāji. - Tukums, Tukuma muzejs, [2007]. - 112.lpp.

⁸ Akti par Tukuma draudzes baznīcas remontu, 1823.-1826. g., LVVA, 97. f., 1. apr., 145. lieta, 6. lp.

⁹<http://www.tukumabaznica.lv/?ct=liecibas>

¹⁰ Akti par Tukuma draudzes baznīcas remontu, 1823.-1826. g., LVVA, 97. f., 1. apr., 145. lieta, 19. lp.

¹¹ Šeit vēl daudz neskaidrību, kas saistās ar dokumentu teksta interpretāciju. Līdzīgi ir ar arhīvu dokumentos atrodamu detalizētu aprakstu par darbībām ar soliem 1828. gadā, kas neatbilst dabā redzamajam tik burtiski, kā varētu vēlēties, bet tas ir atsevišķa pētījuma uzdevums. No Tukuma baznīcas vēstures pētnieces I. Dišleres vēstules 19.12.2014. Par kanceļi: 1828. gadā mācītājs Dr. K. Elferfelds bija izteicis vēlmi remonta laikā kanceļi pārvietot, taču tas acīmredzot nebija izdevies, jo tikai 1856. gada 11. Februārī ībaznīcas patroni nolēma „labākas dzirdamības dēļ” pārvietot kanceļi uz priekšu – līdz korim”, kas arī tika izdarīts. Jaunā kancele tika izgatavota un iebūvēta jaunajā vietā 1860. gadā. Par soliem: 1828. gadā baznīcas soli nosaukti kā „trūcīgi”. 1829. gadā namdaris Ansis Grīnbergs no Lamiņiem salabojis 45 solus, tie atvirzīti no sienas par trīs pēdām. Pie soliem no jauna taisīti 45 pilastrī, solu atzveltnes piestiprinātas pie sienas, remontēts viss solu rāmis, un soli piestiprināti pie tā. Tie nokrāsoti saskanīgi ar altāri un durvīm gaiši pelēkā krāsā. Laboti soli arī ērģeļu korī. Mākslas zinātnieks D. Brūģis Tukuma baznīcas solu galus vērtē kā stilistiski izteiktu klasicisma paraugu, kas izgatavots 18. gs. beigās. Iespējams, ka plašo remontu laikā namdaris Grīnbergs gandrīz pilnībā atjaunotajiem soliem atstājis vecos galus un durtiņas.

Laikā no **1857. - 1862. gadam** atkal notikuši lielāki remontdarbi. Blakus ierastajiem kārtējiem jumta konstrukciju un seguma lokāliem remontiem, **1858. gadā**, lai novērstu vietu trūkumu latviešu draudzei, paplašināja balkonu "apkārt baznīcas jomam" - tātad gar garen sienām - tika uzbūvētas sānu luktas.¹² Tas ļāva palielināt dievlūdēju skaitu, bet samazināja ērtu komunikāciju ar sprediķotāju, jo lielai daļai apmeklētāju kancele nebija redzama un bija apgrūtināta mācītāja dzirdamība.

Ap 1858. gada Ziemassvētkiem tika uzstādītas jaunas ērģeles un altārglezna.¹³ Altārglezna ir gleznotāja Retinga 1859. gadā darinātās gleznas kopija, kuras oriģināls atrodas Balgales baznīcā. Instrumentu būvējis Liepājas ērģelbūvētājs Kārlis Hermanis. Uz instrumenta iekšpusē ielīmētas zīmes pie drukāta gadskaitļa 18... pēdējie divi cipari ierakstīti ar roku - 59. Tas nozīmē **baznīcas iesvētīšanas laiku 1859. gada 1. februārī**. Septembrī, kad vizitācijas sapulce noturēta „ērtajā jaunizbūvētajā sakristejā” baznīca bijusi „lielā remonta stāvoklī”. Tā ir pašlaik esošā piebūve baznīcas austrumu galā. Iepriekšējās 18. gadsimtā celtās sakristejas kore bijusi tajā pašā augstumā, kur pašreizējai piebūvei, bet šaurāka (apm. metru no Z un D puses), jo to iebūvēja starp diviem kontrforsiem, kurus 1858. gadā nojauca.

Turpmākajos gados līdz **1862. gadam** veica baznīcas ēkas nostiprināšanu, kontrforsu būvi un apkārtnes labiekārtošanu.¹⁴ Pirmkārt, te domāti lielie kontrforsu draudzes zāles garen sienās (pa diviem katrā – Z un D pusēs, 1831. gada zīmējumā to vēl nav. Līdz ar to tika likvidēta Z un D puses sānu ieejas.¹⁵ Jādomā, ka tolaik veiktā kapeņu pilnīga piepildīšana ar zemi, arī bija veids kā mēģināt stabilizēt ārsienu noturību.

Šeit jāatgādina, ka pagaidām torņa detalizēta būvvēsture nav skaidra. Ir pazīmes, kas liecina par ievērojamām konstrukciju izmaiņām. Piemēram, 4. līmenī (stāvā) ir acīmredzamas senākas ar zvanu stāvu saistītas koka konstrukcijas vietas. Pārsegumu siju un mūrlatu izolācijai visos līmeņos lietots voiloks. Ir zināmi tā izmantošanas piemēri kopš 18. gadsimta pēdējā ceturkšņa (Rīgas pilī) līdz 19. gadsimta otrai pusei. Krustiski liktās enkursijas 3. un 4. līmenī, šķiet iebūvētas ar nepārprotamu nolūku stabilizēt torņa sienas. Tās liktas vietās, kur visērtāk cauri mūrim izkalt ligzdas enkuriem – palodžu zonās. Smailes koka konstrukciju (1754.) savienojumu vietas pārklātas ar šķidru darvu. Vairāki saišķi mainīti. Tas viss ļauj

¹²Mācītāja F. V. H. Kelha (1816-1869) Tukuma baznīcas vēstures apskats, LVVA, 4799. f., 2. apr., 57. lieta, 1. lp.

¹³Tukuma baznīcas vizitācijas protokols 1859. gada 27.-28. septembrī, LVVA, 4799. f., 2. apr., 53. lieta, 8. lp., 9. lp. o. p.

¹⁴Ozola A. Tukums. - 112.lpp.

¹⁵ Lielie kontrforsu datējumi ar 19. gs. v. Ieejas ailas vietas 2014. gada AMI materiālā nav attēlotas.

izvirzīt hipotēzi, ka ievērojams torņa remonts noticis tieši kādā no 19. gadsimta pirmās puses plašajiem remontiem, ticamāk gadsimta vidū.

1866./67. gada ziemā tika sagatavoti akmens stabi, bet nākamajā pavasarī uzcelta akmens stabu sēta ar ķēdēm un iestādīti koki.¹⁶ Iespējams, ka draudze akmeņkaļu darbnīcā iegādājusies dažādus akmens stabus, jo tajos redzamās iedobes liecina, ka daļai no tiem sākotnēji paedzētas koka latas.

1871. gadā ērģeles papalšinājis no Tīringenes nākušais ērģelbūvētājs Frīdrihs Veisenborns.¹⁷

1912. gadā „*Tukuma baznīcai par 175 rubļiem ierīkoti sēdekļi sānu korī, gan tikai vienā pusē... Otra kora puse bez soliem..... ķieģeļu grīda, nav apkures.*”¹⁸ No šiem ēkas apraksta fragmentiem iegūstamas ziņas par balkona Z puses vienas solu grupas izgatavošanas laiku. 1912. gadā vēl nav bijušas krāsnis. **1913. gadā** vecā ķieģeļu grīda pārsegta ar jaunu – dēļu grīdas klāju.¹⁹

1920. gadā baznīcas torņa smaile bijusi apsista ar ozolkoka dēļiņiem. Nebija vairs divu lielo zvanu, kas, „*krieviem atkāpjoties, 1915. gadā aizvesti uz Krieviju.*”²⁰

1922. gada septembrī baznīcā un ģērbkambarī ierīkoja elektrisko apgaismojumu.²¹ Būtiski, ka joprojām saglabājušies oriģinālie griestu gaismekļi. **1923. gadā** draudzes zālē iebūvēja divas krāsnis un torņa smaili nosedza ar skārdu. Šajā gadā baznīcas iekštelpu dekoratīvi izkrāsoja tukumnieks Eižens Kalniņš.

1928. gadā „starp līķkambari un ugunsdzēsēju ēku” uzcelts jauns malkas šķūnis. Lai draudzes zālē vizuāli nebūtu redzami izsāļojumi uz ārsienām, tos kopš 19. gadsimta otrās puses tradicionāli aizsedza ar koka panelējumu. Arī Tukuma baznīcā šādus paneļus **1930. gadā** izgatavoja namdaris J. Bergs.²² **1931. gadā** sakarā ar baznīcas sudraba trauku zādzību no ģērbkambara baznīcas valde nekavējoties lika apsist ar skārdu no abām pusēm abas

¹⁶ Virbulis A. Tukuma draudze un baznīca. – Rīga, 1937. – 63.-65. lpp.

¹⁷[http://www.tukumabaznica.lv/?ct=dr_vesture&fu=read&id=23&start=1;](http://www.tukumabaznica.lv/?ct=dr_vesture&fu=read&id=23&start=1)
http://www.music.lv/lek/tukums_lut_main.htm

¹⁸Mācītāja [G. Matisona] ziņojums par 1912. gadu, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 5. lieta, 86. lp.

¹⁹Mācītāja [G. Matisona] ziņojums par 1913. gadu, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 5. lieta, 77. lp.

²⁰Tukuma latviešu mācītājmuižas inventārs 27.06.1920., LVVA, 4799. f., 2. apr., 139. lieta, 5. lp.

²¹Padomes sēdes protokols Nr. 4, 1922. gada 28. septembrī, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 22. lieta, 29. lp. o. p.

²²Valdes sēdes protokols Nr. 11, 1930. gada 26. augustā, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 34. lieta, 62. lp.

ģērbkambara durvis uz baznīcu.²³

1935. gadā labots banzīcas jumts, „*liekot zem dakstiņiem šķindeļu segumu*“.²⁴ Draudze iegādājās bijušo ugunsdzēsēju depo ēku baznīcas Z pusē.

1937. gada vasarā baznīcā notika lielāki remonta un labiekārtošanas darbi, kuru rezultātā ievērojami mainījās interjera kopskats: griestu velve dekorēta ar vēlā klasicisma stilistikā koktēlnieka darinājumiem un nokrāsota vairākos toņos; pārveidots un izdaiļots altāris. Balkonu margu pildīšos ievietoti tematiski cilņi (medaljoni); koka vērbaļķi aizvietoti ar dzelzs konstrukciju (tērauda stieņi ar dekoratīviem savilcējiem); pārbūvēts baznīcas priekšnams, liekot jaunas durvis vējtverī un krāsainu cementa grīdu, nokrāsota ārpuse.²⁵ Darbi veikti arhitektu A. Dungas un V. Krūmiņa vadībā un tos izpildījuši daiļkrāsotājs F. Ekerts, tēlnieks E. Ekerts un būvuzņēmējs E. Godkalns.²⁶ Tātad draudzes zāles velvētie griesti reljefo dekoru un tērauda savilces ieguvuši šajā laikā. Vienlaikus izveidots torņa 1. stāva (baznīcas priekšelpas) pašreizējais interjers (vējtveris, otras durvis, betona terraco ar dekoratīvu kompozīciju centrā).

1936., 1937. gadā draudzes locekļi baznīcai dāvināja četras krāsainas logu vitrāžas, kas gatavotas A. Kālerta firmā Rīgā.²⁷

Bijušais ugunsdzēsēju depo pamatīga remonta rezultātā 1938. gadā tika pārbūvēts par draudzes namu.

1975. gada 12. janvārī pieminekļu inspekcija izsniegusi slēdzienu, ka torņa pulksteņa mehānisms ir nolietojies, to nevar atjaunot. Izsniegta atļauja noņemt 4 ciparnīcas, kas kopā ar pulksteņa mehānismu jāglabā tornī. Ciparnīcu vietā izbūvējami slēģi.²⁸ 1981. gadā divas ciparnīcas tika noņemtas un kopā ar mehānismu deponētas uz Rundāles pils muzeju.²⁹ Divas vecās ciparnīcas atstātas kā eksponāti tornī un apskatāmas arī pašlaik.

2000. gadā nomainīja torņa pulksteni. Vecā mehānisma vietā ierīkoja elektronisko un izgatavoja jaunus ciparnīcu koka vairogus.³⁰

2001. gadā draudze nolēma remontēt torni un radīt plašākam apmeklētāju lokam

²³ Valdes sēdes protokols Nr. 19, 1931. gada 9. novembrī, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 34. lieta, 85. lp. o. p.

²⁴ Pārskats par Tukuma ev.-lut. draudzes dzīves gaitu un garīgo stāvokli 1935. gadā, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 83. lieta, 64. lp.

²⁵ Pārskats par Tukuma ev.-lut. draudzes dzīves gaitu un garīgo stāvokli 1937. gadā, Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes arhīvs, 1. apr., 83. lieta, 70. lp.

²⁶ Tukuma draudzes darbs // Laikraksts Jaunā Tukuma Balss. - 22.07.1937., Nr. 29. - 2. lpp.

²⁷ <http://www.tukumabaznica.lv/?ct=liecibas>

²⁸ VKPAI Pieminekļu Dokumentācijas centrs. Tukuma luterāņu baznīcas lieta.

²⁹ Tas redzams Rundāles Pils Muzeja fotoattēlu kontaktkopijās VKPAI PDC lietā.

³⁰ Mašnovskis V. Latvijas luterāņu baznīcas . 4. Sējums. Rīga. 200. lpp.

piekļuves iespējas torņa augšējiem līmeņiem. Būvinženieris Leonīds Jesperiņš veica torņa vizuālu tehnisko apsekojumu (darba titulā maldinoši norādīts, ka apsekojums attiecas uz visu ēku).³¹ Darbam pievienotas torņa shematiska uzmērījuma skices, norādītas perspektīvā izbūvējamo logailu vietas, raksturots vienlaicīgu apmeklētāju pieļaujama skaits, slodzes aprēķini, dots konstrukciju ģeometrijas raksturojums, vispārējs tehniskā stāvokļa vērtējums un rekomendācija. Fotoattēliem nav anotācijas (tikai attēlā redzamā uzskaitījums). Norādīts, ka skārda segums ir neapmierinošā stāvoklī, bet koka konstrukcijām mitruma bojājumi nenozīmīgi. Jāveic gājēju ceļa nepieciešamais uzlabojums ar papildus konstrukcijām un torņa sienās konstatēto plaisu monitorings, uzliekot ģipša markas. Tas līdz šim nav īstenots. Norādīts, ka jāierīko automātiskā ugunsdzēsības sistēma un torņa augšējās telpas ventilācija (nepaskaidrojot, kas ar to domāts, jo telpā ir dabīgā gaisa apmaiņa). Darbā dotas arī norādes paredzamo logu arhitektoniskajam risinājumam (!?).

2002. gada 17.janvārī VKPAI izsniedza atļauju sekojošiem darbiem tornī: *"Starpstāvu platformu grīdu papildu seguma izbūvei; kāpņu pārbūvei (platuma, slīpuma izmaiņas), iebūvējot starppodestus. Torņa cinkotā skārda seguma nomaiņai ar vara skārdu."*

Šajā gadā baznīcu pieslēdza pilsētas centrālapkurei. Nojauca krāsnis un koka paneļu vietā izveidoja sienas apšuvumu pildītu ar akmens vati un segtu ar rīģipsi. Sabiezinājumā ievietoja apkures caurules, radiatorus. Uz draudzes zāles koka velves uzklāja siltumizolācijas kārtu (akmens vati). Apkures radiatori nav iestrādāti sienas apšuvumā, bet izvirzīti ārpus tā. Tādejādi eja starp soliem un sienu sašaurināta apmēram par 20cm.

2003. gadā saskaņā ar arhitektes Ināras Maurānes projektu veikti iepriekš minētie remonta un parbūves darbi, t. sk. torņa smailes apakšējās lēzenajās plaknēs ierīkoja četrus logus. Tie ir stikla paketes koka logi, kas montēti jumta plaknē.³² Rezultātā šajā torņa līmenī izveidota pietiekoši izgaismota telpa sabiedriskām norisēm.

Vēl **21. gadsimta pirmajos gados** kārtējo fasādes remonta darbu ietvaros ap baznīcas cokolu izveidota betonēta apmale – raksturīgs paņēmiens ar pamatu hidroizolāciju aprīkotām jaunbūvēm 20. gadsimtā un kļūdaini piemērots vēsturiskajām ēkām, kam šāda izolācija nav iestrādāta. Rezultātā progresējis grunts mitruma izraisītais ārsienu piesāļojums, ko bez pietiekošas iespējas iztvaikot, izraisa konstrukcijās esošais kapilārais mitrums.

2004. gada jūlijā-augustā torņa smaili ieklāja ar vara skārdu, kuru jau nākamajā

³¹ Jesperiņš L. Tukuma evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas Tukumā, Brīvības laukumā 1 tehniskais apsekojums. 2001. Draudzes arhīvā.

³² VKPAI Pieminekļu Dokumentācijas centrs. Tukuma luterāņu baznīcas lieta.

gadā daļēji sabojāja vētra.³³

2012. gadā ērģeļu eksperti Mikus Dzenītis un Alvis Melbārdis devuši „Atzinumu par Tukuma luterāņu baznīcas ērģeļu stāvokli”.³⁴

2013. gadā Būvinženieris- Sandis Eglītis veica torņa zvana konstrukciju tehnisko apsekošanu.³⁵ Secināts, ka var tikt uzstādīti 2 zvani (katrs 400 līdz 450 kg smagi) un esošo siju nestspēja būtu pietiekama 2 zvanu pašsvara uzņemšanai, bet ne slodžu uzņemšanai un zvanu svārstībām. Rekomendēts demontēt esošās trīs zvanu balstošās sijas un izbūvēt jaunu koka konstrukciju dubultrāmi ar krustiskām jeb slīpām saitēm, kas nodrošinās darbināto zvanu horizontālo piepūļu uzņemšanu. Šī gada beigās tika uzstādīts viens jauns Vācijā liets zvans.

2014. gadā kā finansējuma projekta pieteikums izstrādāta draudzes darbības programma nākamām 7 gadiem. Ir veikts kārtējais sakristejas remonts, likvidējot iepriekšējās starpsienas un iebūvējot vienu jaunu.

2014. gadā koncepcijas izstrādāšanas brīdī jau veikta ēkas arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija (AMI)³⁶. Šajā darbā iegūts vispārējs priekšstats par baznīcas vēsturiskās attīstības būvperiodiem un pielietotajiem apdares veidiem. Darbs ietver īsu vēsturisko materiālu apskatu par objektu un fotofiksāciju. Objektā tika veiktas arī lokālas fasāžu un interjeru krāsojumu kontrolzondāžas. **2014. gadā** izstrādāts logu un durvju remonta – restaurācijas tehniskais projekts.³⁷ Koncepcijas izstrādes laikā jau bija uzsākta pakāpeniska projekta īstenošana (restaurācijas procesā ir draudzes zāles logu iekšējās vērtnes). Paralēli izstrādāts labiekārtojuma projekts zonai pie sakristejas – faktiski ietves panduss no ielas līdz sakristejas durvīm.

2014. gada nogalē un 2015. gada sākumā paralēli koncepcijai, tiek izstrādāts vizuālās apsekošanas (tehniskais) slēdziens.³⁸

³³ Mašnovskis V. Latvijas luterāņu baznīcas. - 198.lpp.

³⁴ draudzes arhīvā.

³⁵ Eglītis S. Tehniskās apsekošanas atzinums Tukuma evaņģēliski luteriskā Sv. Trīsvienības baznīcas zvanu konstrukcijas. 2013.

³⁶ Bikše Z., Strupule V., Taurena R. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. – Rīga, 2014. VKPAI PDC arhīvs.

³⁷ Mihailova M. Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas logu un durvju remonts – restaurācija. Tehniskais projekts. Remonts/restaurācija. SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa”. Rīga, 2014.; Mihailova M. Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas logu un durvju remonts – restaurācija. Darbu apjomi un izmaksas. SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa”. Rīga, 2014.; VKPAI PDC arhīvs.

³⁸ Benfelds M., Pavlovs Ģ. Vizuālās apsekošanas tehniskais slēdziens. SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa”. Rīga, 2014.

III ARHITEKTONISKAIS UN TEHNISKAIS VĒRTĒJUMS

3.1. BŪVMATERIĀLU UN KONSTRUKCIJU TEHNISKĀ STĀVOKĻA VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS³⁹

Vēsturiskas ēkas konstrukcijas veido ēkas materiālo substanci un ir daļa no pieminekļa autentiskuma. Ēka celta no akmeņu - ķieģeļu mūra kalķu javā. 20. gadsimta 2. pusē cokola labojumos, kontrforsu zonās un betona apmalei ap ēku izmantota cementa – grants java.

Saglabājusies vēsturiskā jumta konstrukcija, kas domāta kārniņu segumam. Pašreizējais kārniņu klājs uz skaidu zemseguma ir apmierinošā stāvoklī, izņemot lokālus kores bojājumus ZR galā blakus tornim.

Ilgstošā mitruma un dūmvadu darvas ietekmē izraisīti bojājumi krāšņu zonā Z ārsienā, kas redzams zāles interjerā. Tas izraisījis notecējumus un apmetuma zudumus.

Bojāts un, domājams, arī nepietiekoši kvalitatīvi uzklāts ir torņa smailes vara skārda segums. Ilgstoša mitruma ietekme atsevišķās vietās skārusi torņa konstrukcijas, izraisot koka elementu trupī (piemēram, torņa VII līmenī pie smailes spāru pamatnes). **Torņa smaile ar tās skārda segumu ir viena no aktuālākajām ēkas bojājumu zonām.**

Zemes līmenis ap baznīcu nav ievērojami pieaudzis. Virszemes nokrišņu ūdens tiek aizvadīts gan pār betona apmali, gan ar vienkārši horizontāli pagarinātām notekām. Faktiski nokrišņu ūdeņi no ēkas netiek aizvadīti organizēti, jo nav atbilstošas drenāžas. To tikai daļēji kompensē zemes reljefa kritums no virspamatiem. Akmens mūrim pamatu bojājumu procesi fasādēs ārēji mazāk redzami, bet interjerā mūra sāļošanās pamanāma uzskatāmi 1,5 līdz 2m augstumā. Interjerā sāļu iedarbība uz sienām īpaši redzama torņa priekšstelpā, kur ieklāta betona grīda un sienas remontētas ar cementu saturošu apmetumu. Ārpusē mitruma ietekmē sienu mūris īpaši cietis kontrforsu, altārdaļas un sakristejas zonās. Pamatiem nav hidroizolācijas. Tādēļ sienu kapilārā mitruma apjomu no iekšpuses, iespējams, papildus sekmē mitrais kapeņu aizbērums. Ārpusē grunts mitruma iztvaikošanu kavē betona apmale. Šādas apmales stiprā lietus laikā sekmē papildus lietus ūdens nokļūšanu uz sienas atsietena rezultātā.

1913. gadā uz vecās ķieģeļu grīdas uzliekot dēļu grīdu radīta neliela starptelpa. Daudzviet konstatējami dēļu grīdas mehāniski un trupes izraisīti bojājumi, īpaši gar ārsienām.

³⁹ Detalizētu konstrukciju bojājumu apjomu un lokalizāciju skat. tehniskā stāvokļa vizuālās apsekošanas slēdzienā.

3.2. APJOMS

Baznīcai ir tradicionāls, Kurzemes baznīcām raksturīgs apjoms ar draudzes daļai rietumos piebūvētu torni, kas ir nozīmīgs vertikāls akcents ne vien ēkai, bet arī visai pilsētas ainavai. Baznīcas draudzes daļas garenais apjoms ar poligonālo apsīdu papildināts un optiski turpinās A galā ar zemāku sakristejas apjomu. Monumentālo kopiespaidu uzirdina kontrforsī stūros un sānu sienās.

Torņa apjoms praktiski saglabājies kopš 18. gadsimta vidus, bet izskats periodiski mainījies atkarībā no smailes seguma (zaļi krāsots skārds, ozolkoka dēļi, cinkots skārds, vara skārds).

3.3. FASĀDES

Ēkas fasāžu mākslinieciskās koncepcijas pamatā ir materiāla un krāsas harmoniska vienība. Senākie attēli un krāsojuma izpēte liecina, ka no ārpuses ēkas sienas dažādos vēsturiskajos periodos krāsotas gan baltas, gan dzeltens, arī polihromas (dzeltenas ar baltām ailu apmalēm). Ierobežotos izpētes atsegumos nav konkretizēts, vai 17. gadsimtā Tukuma baznīcas fasādēm ap ailām ir dekoratīvs ietvars *sgrafito*, vai polihroma krāsojuma tehnikā, kā tas konstatēts citviet šī perioda Latvijas dievnamos. Tas paliek turpmākai izpētei, bet monohromas baltas fasādes ir pašpietiekams, tradicionāls risinājums.

Baznīcas fasādes saglabājušās bez ievērojamām pārmaiņām kopš 19. gadsimta pārbūvēm. Zudušas vai nomainītas atsevišķas detaļas (līdz ar jaunas jumta konstrukcijas izveidi ārsienu mūra dzegas nomainītas ar koka, mainītas vairākas durvis un logi. Fasāžu arhitektūras kvalitāti mazinājuši bojājumi: nekvalitatīvas krāsojuma vietas, cementa apmetuma izmantošana, mitruma ietekme. Uz fasādēm konstatēti 3 dažādu periodu apmetuma slāņi ar apdarēm, sākot no 17.gadsimta. Esošais apmetums datējams ar 1825.gadu, kas papildināts ar daudzkārtējiem labojumiem.

3.4. PLĀNOJUMS

Galvenā iekļūšana baznīcas **Draudzes zālē** ir R pusē caur torņa 1. stāva telpu. Kā tradicionāli dievnamos, apmeklētājs nonāk zonā zem plaša balkona, ko daļēji aizņem divas simetriski izvietotas kāpnēs uz balkonu. Ienācējam petī paveras skats uz altārdaļu. Simetriju izceļ centrālā eja starp divām solu rindām, ko ietver tālu uz priekšu izbūvētās luktas. Kancele novietota altāra Z pusē tuvu luktām. Altārdaļā gar sienām izvietoti dažāda tipa soli. D pusē svēto rakstu lasīšanai novietota sava veida „tribīnes” izskata mēbele. Šī altārdaļas dienvidu puse parasti tiek izmantota mūziķu izvietojumam koncertos. Zem altāra ir saimnieciskas nozīmes pieliekamie un aiz altāra 4 pakāpienu augstumā ir neliels laukumiņš, no kura A sienā ir durvis uz sakristeju. Iespējams, paaugstinājums saistāms ar kādreizējo nokļūšanu uz kanceļaltāri.

Baznīcai ir plašs ērģeļu balkons (luktas) ar pagarinājumu gar Z un D sienām. D pusē grīdai ir pakāpjveida paaugstinājums dziedātāju sēdvietām.

Draudzes zālē iekļūst arī pa divām sānu ieejām R fasādē. Pašlaik intensīvi tiek izmantota Z pusē esošā ieeja, kas atrodas nožogotajā teritorijā starp baznīcu un draudzes namu. Abām R sienas sānu ieejām Draudzes zālē iebūvētas jaunas iekšējās durvis. Namdaru durvis ir nekrāsotas un ar keltu aprīkojumu formās, kas analogas ārdurvīm.

Sakristeja ir savienota ar draudzes telpu caur durvīm, kas atrodas aiz altāra. Sakristejas autonomu izmantošanu nodrošina atsevišķa ieejas tās D pusē. Sakristejas pašreizējais divu telpu un nelielas tualetes plānojums izveidots pēdējā rekonstrukcijā 2014. gadā.

Baznīcas draudzes zāles plānojumā pēdējās būtiskās izmaiņas notikušas 19. gadsimta vidū un 1937. gadā, veidojot pašreizējo telpisko sistēmu, kas ir sava laika vēsturiski noformējusies un saglabājama kā arhitektoniska un makslinieciska vērtība.

Tornim ir 7 stāvi (līmeņi), kas atdalīti ar koka pārsegumiem un savienoti ar stāvām kāpnēm. 5. līmenī ir zvani, sestajā – pulkstenis. Pēc logu iebūvēšanas par publiski izmantojamu kļuvis 7. līmenis. Rūpēs par Torņa stabilitāti, tas papildus saistīts pie baznīcas ēkas ar metāla enkurojumu. Piemēram, 3. līmenī Draudzes zālē aiz ērģelēm šķērsām sienai redzama slokšņdzelzs, kas tās galos savienota ar torņa enkurojumu.

Torņa arhitektūra un konstrukcijas reprezentē baznīcas būvēstures pirmsākumus, zvanu un puksteņa vēsturi.

3.5. INTERJERA ELEMENTI

Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas pašreizējais interjers veidojies 19. gadsimta pirmajā pusē, gadsimta vidū un 1920., 1930. gados, kad koka velves dekorēja ar bagātu reljefo dekoru.

Interjera koloristika ir pietiekoši pētīta, lai būtu iespējams izvēlēties optimālo krāsu salikuma risinājumu mūsdienās. Domājams, ka tas varētu būt 1937. gadā izveidotais pašreizējais zāles interjers ar uzliktu griestu plastisko apdari, izmantojot neoklasicisma - neoampīra stilistiku. Velve ar koka līstēm dalīta kasetēs ar dekoratīvām rozetēm tajās. Aplikatīva apdare arī frīzes un logu apmaļu zonā. Reljefo dekoru izceļ polihroms krāsojums. Sienas gaišas, monohromas. Iekārtas priekšmeti krāsoti gaišos toņos ar baltām un bronzētām detaļām.

Soli

Precīzāks draudzes telpas apakšējā līmeņa solu datējums iespējams, pēc detalizētas izpētes kontekstā ar arhīvu materiālu. Taču teorētiskais rezultāts neietekmēs to, ka Tukuma baznīcas draudzes soli neapšaubāmi ir viens no nozīmīgākajiem ēkas interjera būvgaldniecības elementiem un unikāli Latvijas mākslas un arhitektūras kopainā. Solu rindām pret centrālo eju ir dekoratīvi veidota "fasāde" ar durtiņām, kas kopumā reprezentē spilgtu klasicisma paraugu. Iespējams, pēc solu pārbūves 19. gs. sākumā, no oriģinālās konstrukcijas palikušas tikai durtiņas un dekoratīvie gali, kas stilistiski attiecināmi uz 18. gadsimta beigām vai vēlākais 19. gadsimta sākumu.

Ja baznīcas logi un durvis konkrētajā gadījumā ir vienkāši vēsturiskās ēkas sava laika autentiskas detaļas, kas viennozīmīgi piešķir tām saglabājamās vērtības statusu, tad soliem ir arī mākslas pieminekļa vērtība. Mākslas pieminekļu sarakstā iekļauti draudzes zāles 38 soli ar dekoratīvām klasicisma stila fasādēm. Plānojot solu pārbūves un restaurāciju, nepieciešams precīzi noteikt, kurem soliem konkrēti ir mākslas pieminekļa statuss. Pašlaik baznīcas rīcībā šāda dokumenta nav un tas pieprasāms no Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas.

Mākslinieciski rotāti 19. gadsimta pirmās puses soli nav ikdienišķa parādība. Daudzviet pēc kara baznīcās vēl bija palikuši altāri un kanceles (dažādā stāvoklī), bet soli bija pirmais, ko nereti pārvērta malkā.

Ērģeles

1858. gadā izgartavotās ērģeles ir vienīgais šāda lieluma instruments Tukuma novadā, kas piemērots gan draudzes muzikālajām vajadzībām, gan visdažādākās koncertdarbības īstenošanai.⁴⁰

Vitrāžas un kroņlukturi

Altārdaļas četros logos 1934. – 1936. gadā ievietotas Kēlerta firmā izgatavotas mākslinieciskas vitrāžas, ko dāvinājuši draudzes locekļi. Draudzes zālē ir trīs 17. un 18. gadsimtā izgatavoti kroņlukturi.

3.6. BŪVGALDNIECĪBAS ELEMENTI

Logi un durvis

Jebkuras vēsturiskas celtnes kultūrvēsturisko vērtību paaugstina oriģinālie būvgaldniecības izstrādājumi, grīdas, kāpnes, logi, durvis. Tukuma baznīcā dažādu periodu būvgaldniecības izstrādājumi saglabājušies gandrīz pilnā apjomā, īpaši dēļu šķērsdzītņu konstrukcijas durvis. Jaunās durvis izgatavotas stilistiski atbilstošas ar piemērotu aprīkojumu (tās vēl jānokrāso).

Baznīcā lielākajā daļā logailu saglabājušies laikā no 1827. – 1830. gadam izgatavotie logi (skat. AMI atskaites materiālus). No tiem 4 ailās altārdaļā 1930. gados mainītas vērtnes, lai ievietotu vitrāžas. Šīs vitrāžas kā mākslas priekšmeti ir vieni no nozīmīgākajiem interjeru veidojošiem elementiem. Sakristejas logailās saglabājušies 19. gs. vidus logi, kuriem telpas pusē ap 2002. Gadu, sākotnējai aplodai priekšā, ielikti plastikāta logi. Draudzes telpā logi pagaidām aizsegti ar polietilēna plēvi, kas piestiprināta ar nolūku mazināt augstā gaisa ieplūdi telpā cauri tehniski sliktā stāvoklī esošajiem groplogiem. Lielai daļai logu zudis tepējums un stikla noturība spraišļos ir slikta. Tas nozīmē, ka caur logiem stipri palielinās siltuma zudumi.

Grīdas

Baznīcā visās telpās saglabājies vēsturiskais grīdas segums – 17., 18. gs. ķieģeļu grīda Draudzes zālē, ko sedz 1913. gadā liktā dēļu grīda, 1859. gada dēļu grīda balkonā, kā

⁴⁰ No ērģeļu ekspertu Mika Dzenīša un Alvja Melbārža sastādītā "Atzinums par Tukuma luterāņu baznīcas ērģeļu stāvokli". Tukumā, 2012. gada 14. aprīlī. Draudzes arhīvā.

arī 1937. gada parkets prezbitērijā un polihroma cementa grīda Torņa 1. stāvā. Vienīgi Sakristejā pašlaik ir 21. gadsimta remontu laikā ieklāta lakotu dēļu grīda. Vēsturisku, taču konkrēti nedatējamu, dēļu grīdas saglabājušās arī visos torņa līmeņos, sākot ar 2.stāvu.

Kāpnes

Kā būtisks draudzes zāles interjera elements ir divas simetriski izvietotas kāpnes pie R sienas. Katrai ir vienkāršs laids ar abpusējām margām. Šīs kāpnes izgatavotas kādā no 19. gadsimta vidus vai 2. puses pārbūvēm. Citas baznīcas ēkā esošās iebūvētās kāpnes savieno atsevišķos Torņa stāvus.

Teritorija un blakus ēkas

Baznīcai piederošās blakus ēkas celtas 19. gadsimtā un laika gaitā apvienotas vienā apjomā, ap 1989. gadu D pusē paplašinot ar nelielu piebūvi. 2002. gadā šajā piebūvē, zaudējot noderīgu izmantojamo platību, ierīkoja vietējo siltummezglu. Jāvērš uzmanība uz piebūves pamatu deformāciju (sēšanos) DR pusē.

Senākā ir sarkanu ķieģeļu ēka, kas varēja būt kapliča. Vēlāk tai piebūvēta neliela ēka ar gala fasādi pret laukumu (t. s. „špricmāja”, jeb ugunsdzēsēju depo). Tukuma vēsturiskajam centram šī ēka ir tipoloģiski un vēsturiski ļoti nozīmīga. Nelielās ēciņas arhitektūrā redzamas smalkas, eklektisma stila laikmetam raksturīgas koka detaļas. 1930. gados ēku nopērk draudze un izmanto kā kapliču. Iekštelpu remonts un lokālas pārbūves, ēkas apvienojot, veikts 2005./2006. un 2010./2011. gadā. 2009. gadā starp ēkām un baznīcu ieklāts betona bruģis.

Diemžēl galvenā no laukuma redzamā fasāde vizuāli deformēta ar kontrastējošu stiklotu plastikāta durvju konstrukciju, kas, visticamāk, reprezentē „atvērtības” ideju, bet materiāla un izpildījuma ziņā ir sveša nelielai ēciņai vēsturiskajā pilsētvidē.

IV TUKUMA BAZNĪCAS ATJAUNOŠANAS KONCEPCIJA

Baznīcas atjaunošanas koncepcijas nepieciešamību nosaka tās pieminekļa statuss un kultūrvēsturiskā nozīme, kas uzliek īpašu atbildību restaurācijas projekta kvalitātei. Atjaunošana bez projektā realizētas koncepcijas, kurā noteiktas prioritātes, var radīt pieminekļa vērtības zaudējumus, kā arī iepriekš neparedzēta papildus finansējuma nepieciešamību.⁴¹

Koncepcijas izstrāde tiek balstīta uz arhitektoniski mākslinieciskās inventarizācijas rezultātiem, inženiertehniskās apsekošanas rezultātiem, uzmērījumiem, citu nepieciešamo izmeklējumu rezultātiem un konsultācijām ar draudzes pārstāvjiem par baznīcas turpmāko ekspluatāciju, mērķiem un uzdevumiem, kas tiek paredzēti, nākotnē pildot ne tikai baznīcas kā sakrālas būves primārās funkcijas, bet arī esot atvērtai publiskiem pasākumiem, tūrismam un pilsētai. Koncepcijā tiek aplūkoti tehniskie un arhitektoniskie jautājumi, kā arī optimālie risinājumi, kas tālāk izstrādājami projekta stadijā. Koncepcijas stadijā tiek noteikti atjaunošanas darbu etapi prioritārā secībā un dots iepriekšējs darbu apjomu un izmaksu aprēķins.

4.1. ATJAUNOŠANAS MĒRĶI UN UZDEVUMI.

Tukuma baznīcas atjaunošanas programmas realizācija būs ilgāka perioda rezultāts. Pietiekoši bagātīgs ir dokumentālais materiāls, kas ļauj, rūpīgi izvērtējot metodes un materiālus, to saglabāt un atjaunot.

Atjaunošanas primārais mērķis - apturēt ēkas un tās kultūrvēsturisko vērtību bojāšanos un nodrošināt apstākļus ēkas tālākai pastāvēšanai, nemazinot ēkas kultūrvēsturisko vērtību.

Atjaunošanas turpmākais mērķis – nodrošināt ēkas kā dievnama turpmāku funkcionēšanu, vienlaikus kā kultūras mantojuma objekta, Latvijas 17.- 19. gs. arhitektūras pieminekļa kultūrvēsturisko vērtību

⁴¹ Piemēram, kļūda būtu veikt iekārtas, ērģeļu restaurāciju pirms pārsegumu, jumta remonta vai telpu klimata noregulēšanas.

akcentēšanu, ar sabiedrības izglītošanas mērķi, šim nolūkam izmantojot iespēju ēkas daļu pielāgot publiskiem apmeklējumiem, kas nav saistīti ar dievnama pamatfunkciju.

4.2. ARHITEKTONISKI MĀKSLINIECISKAIS VĒRTĒJUMS.

Tukuma evaņģēliski luteriskā baznīca ieņem nozīmīgu vietu Latvijas sakrālās arhitektūras un mākslas vēsturē. Tā ir izcils būvmākslas piemineklis, kas sevī ietver vairāku gadsimtu arhitektūras, kultūras un mākslas mantojumu. Pēc dažādām pārbūvēm un izmaiņām, mūsdienās tas uztverams, kā iekštelpas, apjoma un fasāžu stilistiski harmonisks būvobjekts.

Karu darbības laikā, baznīcas ēka maz cietusi. Baznīcas īpašā arhitektoniskā vērtība ir 17. un 18. gadsimtā noformējies apjoms ar dažiem papildinājumiem 19. gadsimtā. 17. – 19. gs. konstrukcijas, 19., 20. gs. būvgaldniecības detaļas. Īpaša mākslinieciska nozīme ir Draudzes telpas interjeram, kas ir savdabīgs stilu eklektika ar savdabīgu neuzkrītošu neostilu dominantu.

4.3. AUTENTISKUMS.⁴²

⇒ **Kādu būvperiodu liecības ietver pašreizējais apjoms.**

18. gs. vidus

- Baznīcas pamatapjoms ar poligonālu apsīdu.
- Fasāžu apmetums ar liecībām par sākotnējo apdari.
- Iekšsienu apmetums ar liecībām par interjera apdari.
- Torņa apakšējā daļa.

18. gs. vidus

- Torņa koka konstrukcijas un smaile.

18. gs. nogale, 19. gadsimta 1. puse.

- Altāris, kancele, soli, kroņlukturis.
- Fasāžu apmetums ar liecībām par krāsojumu.
- Iekšsienu apmetums ar liecībām par interjera apdari.
- Jumta konstrukcijas.
- Logi un durvis.

⁴² Ar autentiskumu šajā gadījumā jāsaprot esošā stāvokļa komplektācija saskaņā ar telpas, apjoma, fasādes, būvelementa u.c. vēsturisko plānu, konstrukcijām, apdari. Jo lielāka ir esošā stāvokļa saskaņa ar oriģinālo vēsturisko stāvokli, jo augstāks autentiskums. Autentiskums ir ļoti ātri iznīcināms. Kāda tā daļa neizbēgami zūd atjaunošanas rezultātā. Autentiskuma lokālas pazīmes veido krāsa, faktūra, patina.

1859. – 19. gs. 2. p

- Ēkas apjoms ar masīvajiem kontrforsiem.
- Jaunā Sakristeja A galā.
- Draudzes zāles interjera telpiskā uzbūve ar sānu balkoniem.
- Ērģeles.
- Torņa koka konstrukcijas un enkurojums.
- Fasāžu apmetums ar liecībām par krāsojumu.
- Iekšsienu apmetums ar liecībām par interjera apdari.

1920. – 30. gadi

- Vitrāžas
- Griestu velves un luktu dekors.
- Stiklotas durvis Torņa 1. stāvā.

Tukuma evaņģēliski luteriskā baznīca joprojām saglabājusi savu īpašo māksliniecisko tēlu, jo labi saglabājušās daudzas oriģinālās detaļas un arhitektūras elementi.

Jācenšas panākt, lai atjaunošanas pasākumi minimāli ietekmētu vietas autentiskuma sajūtu. Piemēram, ierīkojot celiņu gar baznīcas D pusi, jāizvēlas vienkāršs blietētas grants segums, nevis jāturpina ēku "ieskaust" betona bruģi un betona apmalēs. Interjera autentiskumu var būtiski ietekmēt neveiksmīgs gaismas ķermeņu un apskaņošanas iekārtu forma, izskats un izvietojums. Teritorijas pašreizējo ierasto situāciju ietekmēs eventuālais jaunais apjoms malkas šķūņa vietā. Lai arī nepieciešamais papildinājums - jauna ēka atradīsies ainaviski vismazāk redzamajā daļā - ZA pusē, tā arhitektūra noteikti jāveido laikmetīga, bet īpaši pārdomāti, gan baznīcas gan pilsētas vēsturiskā centra kontekstā. Baznīca paliks kā apkārtnes un pilsētas ainavas vēsturiskā dominante.

Draudzes zāles „patiesuma„ sajūtas veicina patina. Tie, piemēram, ir krāsojuma nobrāzumi, kas veidojušies pēdējo 100 gadu laikā. Blakus atjaunotajiem logiem un sienu krāsojumam, salīdzinoši perfektajam balkonu izpildījumam, soli paliks teju vai vienīgās cilvēka skata augstumā esošās virsmas ar patinu. Tādēļ solu pārkrāsošana nav prioritāte.

Īpaši maz pārveidotajās Torņa telpās ar augstu autentiskuma pakāpi, veicami tikai minimāli nepieciešamie papildinājumi. Šajās telpās autentiskumu nosaka oriģinālās koka konstrukcijas, sienu apdare un faktūra.

„Apkārtnes noskaņu” veido labiekārtojums un tā materiāls. Baznīcas celiņi jāatstāj ar blietētas grants segumu (projektā precizējot seguma konstrukciju un sastāvu). Grants segums ir atbilstošs vietas un ēkas vēsturiskajam raksturam un tiek šādos gadījumos praktizēts. Lieki celiņi nav jāveido, jo plašāka un intensīvāka kustība ap ēku nenotiek. Maksimāli

jāierobežo betona bruģa laukumi. Betona klucīšu bruģējums ir praktisks un ērts mūsdienu materiāls, tomēr kontrastējoši svešs vēsturiskajai videi.

4.4. PLĀNOŠANA UN SAGATAVOŠANĀS DARBI.

Konservācijas darbu projektēšana jāuztic pieredzējušiem speciālistiem. Tas ļauj precīzāk prognozēt termiņus un izmaksas, kuros jāņem vērā specifisko materiālu izmantošanas īpatnības, piemēram, kaļķu javas pielietošanas sezonas raksturs. Plānojot projekta finansējumu, obligāti jāparedz autoruzraudzība. Vēsturisku ēku atjaunošanas plānošana, projektēšana un praktiskie darbi, salīdzinājumā ar jaunbūvēm, parasti prasa vairāk sagatavošanas un izpētes darbu, darbietilpīgāku autoruzraudzības procesu. Būvprasākumā ir iesaistīti vairāk speciālisti un daudzi lēmumi jāpieņem darbu gaitā.

Projektam jāatbilst kultūras mantojuma objektu atjaunošanas prasībām. Projekts jāveido kā praktisko darbību stingri reglamentējošs dokuments, kura pamatā būtu Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sastādīts un apstiprināts detalizēts arhitektūras – plānošanas uzdevums (APU). Projektā vēlams norādīt atjaunošanas darbu līmeņu prognozējamo zonējumu (restaurācija, konservācija, remonts, utt), ka arī prasības materiālu kvalitātei un izpildītāju darba prasmei. Izstrādājamiem skīču projektiem un vēlāk tehniskajiem projektiem obligāti nepieciešama pietiekami izvērsta skaidrojošā teksta daļa, kurā rakstiski būtu motivēts katrs nozīmīgākais pārveidojums ēkas vēsturiskajā struktūrā.

Atjaunošanas darbu finansējumā jāparedz izpētes darbi atjaunošanas procesa laikā. Katrai izpētes darbu grupai neatņemama sastāvdaļa ir fotofiksācija nepieciešamā apjomā. Par neatņemamu un nozīmīgu faktoru uzskatāma pieminekļu aizsardzības institūciju aktīva iesaistīšanās baznīcas atjaunošanas procesā, piemēram, regulāras konsultācijas ar pieminekļu aizsardzības inspekcijas pārstāvi. Visā procesa gaitā, it īpaši, projektēšanas un realizācijas stadijā vēlams tāda sabiedriska publicitāte, kam ir izglītojoša un sabiedrību audzinoša nozīme. Tādēļ katrā darbu stadijā jāparedz daļēja iespējamība būvlaukumā notiekošos procesus eksponēt. Piemēram, kamēr būvaktivitātes koncentrējas ap draudzes zāles korpusu, iespējams attīstīt "torņa programmu", pielāgošanai publiskajiem apmeklējumiem. Jāplāno uzskatāmu, vizuāli atraktīvu informatīvu stendu izvietošana. Atsevišķiem darbiem, piemēram, fasāžu mūra krāsošanu ar kaļķu krasām, to var organizēt, kā praktisko apmācību semināru vietējiem speciālistiem. Šādas prasmes ir aktuāli

nepieciešamas Latvijas vēsturisko ēku atjaunošanā. Minēto pasākumu mērķis ir pilsētas vēstures un arhitektūras mantojuma popularizācija, informācija plašai sabiedrībai, iespējama finansiāla atbalsta piesaistīšana un ilgstošas noturīgas intereses par ēku un tās funkciju veicināšana.

Izvēloties būvdarbu veicēju, jāzina, ka paredzami darbi saistīti ar vēsturisku konstrukciju, konservāciju, restaurāciju. Atsevišķiem darbiem būs lokālas restaurācijas programmas (durvis, iekārtas priekšmeti, grīdas), autentiski materiāli, vēsturiskas apdares un apstrādes tehnoloģijas (kaļķu krāsojums). Potenciālajiem būvētājiem savlaicīgi jāsaņem maksimāla informācija par darbu veidiem, kvalitātes prasībām darbam un materiāliem. Piemēram, cementa apmetuma noņemšanā no fasāžu pamatplaknes, maksimāli saudzējot zem tā esošo mūri un senāka apmetuma fragmentus – tātad te paredzams ievērojams roku darba īpatsvars.

Savlaicīgi jāparedz dažādu materiālu krautnes demontējamu detaļu uzglabāšanai. Jārēķinās ka D pusē tas nebūs iespējams, jo te ir iekopts apzaļumojums. Labāk šādas palīgbūves koncentrēt Z pusē, kur žogā jau pastāv vārti eventuālai smagā transporta kustībai.

Zemes darbi teritorijā ap baznīcu veicami uzmanīgi, rēķinoties ar apbedījumiem. Tādēļ nepieciešams organizēt kultūras mantojuma speciālistu arheoloģisko pārraudzību šo darbu norisei.

Sevišķi nopietni jāplāno sagatavošanas darbi. Pirmkārt, jāizvērtē baznīcas publiskas pieejamības riski dažādos darbu norises periodos (piemēram, kad interjerā ir sastatnes). Draudzes zāles plaša remonta gadījumā rekomendējams savlaicīgi plānot īslaicīgas alternatīvas dievkalpojumu norises vietas.

Fasāžu atjaunošanas darbu laikā jāaizsedz logailas, lai neciestu restaurētās vēsturiskās konstrukcijas, stiklojums, t. sk. vitrāžas. Darbu laikā pie torņa, jāizveido vieglas konstrukcijas provizorisks tunelis drošai apmeklētāju iekļūšanai ēkā.

Atkarībā no darbu specifikas, jāparedz baznīcas iekārtas aizsardzības pasākumi pret mitruma un temperatūras svārstībām, nejaušiem mehāniskiem bojājumiem un putekļiem. Projekta sagatavošanas darbos jānorāda solu un citu iekārtas elementu eventuālās pagaidu demontāžas zonas un pārvietošana. Plānojot darbu metodes un izmaksas, nepieciešams savlaicīgi iepazīties ar situāciju uz vietas.

4.5. GALVENIE VEICAMIE PASĀKUMI UN PRAKTISKIE ATJAUNOŠANAS DARBI.

Pirmkārt, nepieciešams maksimāli detalizēti apzināt konstrukciju tehnisko stāvokli, otrkārt, veikt atbilstošus saglabāšanas pasākumus nepieciešamajā prioritārajā secībā. Ēkai ir konstatējami pietiekoši nopietni bojājumi ēkas virszemes daļās. Tie tieši neapdraud ēkas ekspluatāciju tuvā nākotnē, bet var sekmēt tālākus bojājumus, kā arī degradē vēsturiskās ēkas izskatu (koptēlu).

Fasādes

Fasāžu koptēlu degradē mitruma iedarbība, kas, veicot attiecīgus pasākumus, jāregulē (izsāļojumu samazināšana, tekņu un noteku izvietojums, apkope. u. tml.). Situāciju uzlabotu savlaicīgi veikts fasāžu kosmētiskais remonts, piemēram lokāla kontrforsu virsmas tīrīšana.

Pašreizējam baznīcas veidolam vēsturiski pamatots fasāžu krāsojums, kas izveidots pēdējās plašākās pārbūves laikā 19. gadsimta vidū ir klasiska polihroma apdares sistēma ar koši dzeltenu fasādes toni un balti krāsotām logailu apmalēm, dzegu un logiem. Tomēr tā atjaunošana nav obligāts nosacījums, jo turpmākais pusotrs gadsimts dievnama pastāvēšanā ir ievērojams, laika periods, kad ēka bijusi krāsota monohroma, gaiša.

4.5.1. TELPU IZMANTOŠANAS IESPĒJAS UN RISINĀJUMI.

Draudzes zāle

Interjera kopskatu degradē formāli neveiklais sienu riģipša apšuvums – „panelis”, kas slēpj akmens vates siltumizolācijas kārtu un apkures caurules. Apšuvums vietām nosedz ārsienas pilastrus un izpildījuma un materiāla primitīvismā asi kontrastē ar vēsturisko baznīcas iekārtu, kurai ir mākslinieciska un amatnieciska vērtība. Atstājot esošo apkures sistēmu, alternatīvas ir divas. Sienas bez apšuvuma ar remontētu, atsāļotu un krāsotu apmetumu, apkures caurules instalējot zem grīdas. Otrs variants – jauns amatnieciski un mākslinieciski kvalitatīvs koka panelis uz atsāļotām sienām. Šādai konstrukcijai jābūt viegli demontējamai, lai piekļūtu sienai, jo mitruma un sāļu izdalīšanās uz ārsienām pilnībā novēršama nav.

Lai arī kontrolzondāžās konstatēti dažādu periodu apdares slāņi, interjera koloristikā rekomendējam atjaunot apdares sistēmu, kāda tā bijusi 1937.gadā pēc esošo reljefo dekoratīvo elementu izveides. Atkāpes, atjaunojot kāda cita vēsturiskā perioda krāsojumu,

radīs nekoncekvenses un deformēs interjera viengabalaino raksturu.

Altāris ir tehniski apmierinošā stāvoklī. Nepieciešams minimāls detaļu tehnisks remonts un krāsojuma precīzāka izpēte, kam sekotu praktiski konservācijas – restaurācijas pasākumi. To laikā vēlamā pievērsta uzmanību iespējamai jaunai informācijai par altāra uzbūves vēsturi.

Kancele ir viens no kristīgā dievnama galvenajiem elementiem, Tukuma baznīcā tās būvformas ir vienkāršas, jo, saskaņā ar būvvēsturi, tā sākotnēji bijusi altāra daļa. Konstrukcija ir tehniski apmierinošā stāvoklī. Nepieciešama tā krāsojuma izpēte un konservācijas – restaurācijas pasākumi.

R daļas transformēšana

Draudzes zāles plānojums ir tradicionāls bez papildus telpām, ko mūsdienās varētu izmantot funkcionālai dažādībai. Tādēļ grāmatu galda un bērnu istabas vajadzībām jāmeklē vieta draudzes zālē solu aizmugures daļā zonā zem ērģeļu balkona.

Lai iegūtu papildus telpu vienīgajā zonā, kur iespējams izvietot bērnu atpūtas laukumu un galdus informatīvajai un garīgajai literatūrai, Draudzes zālē nepieciešamas struktūrālas korekcijas. Tas izdarāms, rūpīgi plānojot un modelējot esošo solu bloku pārvietošanu.⁴³ Šķiet, būtu optimāli no savām vietām izņemt pēdējās divas solu rindas. Ņemot vērā, ka Z pusē vairākas rindas ir īsākas, šāda kombinācija, sadalot posmus, šķiet, iespējama. Varbūt pietiktu ar vairāku solu rindu noņemšanu vienā pusē. Jāizskata iespēja kādu solu rindu nolikt atsevišķi altāra zonā gar Z vai D sienām un likvidēt Z pusē starp solu rindām pašlaik esošo šauru eju. Vērtīgo klasicisma laika solu pārvietošana ārpus baznīcas nav pieļaujama. Tādēļ jārēķinās ar transformācijas ierobežojumiem, piemēram, kompromisa izvēli par labu plašākai zonai altāra priekšā mūziķiem un koristiem vai ieejas zonā bērnu laukumam un literatūras galdiem. Organizējot draudzes zāles R gala zonu, jāatbrīvo un jārada iespēja izmantot mazās R sānu durvis. 1977. gadā iebūvētās jaunās iekšējās vērtnes jānokrāso, atbilstoši kopējai interjera krāsojuma koncepcijai.

Altāradāļas transformēšana

⁴³ Modelēšana ērti veicama uz vienkāršas, bet pietiekoši precīzas baznīcas plāna skices ar pārbīdāmiem kartona „solu” maketiem.

Plānotā dievnama izmantošanas intensitāte un daudzfunkcionalitāte liek pārskatīt altārdaļas telpisko izkārtojumu, lai tā spētu maksimāli nodrošināt simbolisko un praktisko nodzī. Tas liek meklēt ceļus kā telpiski paplašināt brīvu zonu ap altāri.

Viens no iespējamiem risinājumiem altāra zonas paplašināšanai pirmajā brīdī var šķist neordinārs un apspriežams plašāk ar pieminekļu aizsardzības speciālistiem. Tā ir kanceles pārbīde par apmēram 1,5 līdz 2m DA virzienā. Tas vismaz daļēji nodrošinātu labāku kanceles un mācītāja redzamību un uzlabotu savstarpēju kontaktu ar baznīcēniem. Nepieciešamo dzirdamību nodrošinātu atbilstošs apskaņojums. Iegūtā platība ļautu izvietot kanceles priekšā kristību trauku un kandelāru. Saskaņā ar izstrādāto projektu, kandelārs ir 1m diametrā un tādēļ ērtai piekļūšanai prasītu kopumā brīvu laukumu 3m diametrā. Piedāvātais kandelāra variants ir mākslinieciski un idejiski izteiksmīgs, taču rekomendējams izvērtēt tā funkcionalitāti un kapacitāti. Iesāņus netālu no altāra, jāparedz vieta kristību traukam. Vēlams konstrukciju veidot ne pārāk smagu, lai tā ir viegli pārvietojama.

Altārdaļas paplašināšana iespējama Z pusē, kur palikusi 1/2 no solu rindas. To jāpārvieta uz aizmugures zonu, papildinot trūkstošos posmus. Tomēr visai problemātiska ir iespēja radīt pietiekami plašu vietu mazākiem dievkalpojumiem laikmetīgā formā – ar aplī izkārtotām sēdvietām. Alternatīva – sēdvietas pusaplī ap altāra sētiņu.

Lai organizētu koru koncertus altāra zonā, nepieciešami podesti. Tie jāizgatavo pēc individuāla projekta, no viegliem materiāliem (piemēram, alūminija), vienkārši demontējami un saliekami tā, lai tos varētu glabāt aiz altāra zem rekonstruēta (paplašināta) sakristejas ieejas kāpņu laukumiņa.

Altāra daļas ierobežotās platības dēļ, pianīnu ieteicams nomainīt ar mazāku elektrisku instrumentu. Tas iespējams pēc ērģeļu atjaunošanas, izmantojot balkonā esošās elektriskās klavieres (sintezatoru). Pagaidu variantā pianīnu jāpārvieta vairāk sānos paralēli ārsienai. Esošo svēto rakstu lasīšanas „tribīni” jānomaina ar formās elegantu vienkāršu un stilistiski interjeram atbilstošu lasāmpulti, kas izgatavjama pēc individuāla projekta. Tā papildus tiks iegūta tik nepieciešamā brīvā platība altāra zonā un radīts telpai un funkcijai piemērots mobils priekšmets.

Jāsakārto zona aiz altāra gar ārsienām, lai iegūtu papildus vietu daudzo apsaimniekošanai izmantojamo priekšmetu izvietošanai. Aiz altāra publiski neredzamā daļā jāierīko sienas plaukti un arī saimniecības kāpņu glabāšanai. Papildus saimniecisko telpu varētu iegūt, izmantojot aiz altāra esošo sakristejas ieejas kāpņu pagrīdi (nepieciešama kāpņu rekonstrukcija, paplašinot laukumiņu un izveidojot asprātīgu pārveidojamu pakāpienu

daļu, lai atverot pieklūtu telpai zem kāpnēm).

Balkons

Balkons nosacīti iedalāms 3 zonās – centrālā daļa ar ērgelēm, Z puse un D puse. Dievkalojumu laikā torņa apmeklējumi būtu jāierobežo, jo ceļš uz torni nav norobežojams no draudzes zāles un traucēs liturģiskās norises, šķērsojot ērgelju balkonu.

Abas kāpnes izmanto dievlūdzēji. Tomēr lielāka apmeklētāju pieplūduma gadījumā nepieciešama funkciju nodalīšana, proti, D pusē esošās kāpnes varētu paredzēt, piemēram, tikai koristiem u.c. mūziķiem. Ikdienā Z puses kāpnes var ērti izmantot torņa apmeklējumiem.

Dažādie solu tipi, konstrukcija un izvietojums, kā arī vairākas mēbeles veido vizuālu un funkcionālu haosu. Sānu daļās izvietotie soli ir pārnēsājami. Divas solu grupas abpus ērgelēm ir stacionāri iebūvētas vēlākais 20. gadsimta sākumā. Rekomendējams ZR stūrī pie uzejas esošos stacionāros solus pārvietot uz priekšu pie jau esošajiem Z puses soliem. Tādejādi atbrīvotos laukums kāpņu augšdaļā, kas 1) mazinātu vai novērstu torņa apmeklētāju grupu iespējamo drūzmēšanos, 2) radītu brīvāku ceļu evakuācijas gadījumā. Z pusē esošos pārnēsājamus solus pārcelt uz D puses koristiem domāto neērto solu vietā, atstājot pakāpjveida grīdu.

Tornis

Torņa apjoms ar smaili pabeigts 1754. gadā un kapitāli remontēts ap 1860. gadu. Tā telpu izmēri un iekārtojums pieļauj publiskus apmeklējumus, kas arī paredzēti baznīcas izmantošanas programmā. Apmeklētāju virzības scenārija kulminācija ir augstākajā publiski pieejamā līmenī (VII) – smailis apakšējā līmenī, iespējama ierobežota pilsētas panorāmas apskate caur jaunizveidotajiem jumta logiem. Taču, veidojot atbilstošu scenogrāfiju, apmeklējuma ceļu var izveidot saistošāku, interesantu katrā līmenī. No otras puses, lai nodrošinātu cilvēku pārvietošanās un uzturēšanās iespējas, jābūt atbilstoši drošām konstrukcijām. Projektēšanas gaitā jānosaka maksimālais pieļaujamais apmeklētāju skaits vienā grupā (turpmāk, to, protams, var samazināt, vadoties no praktiskās pieredzes).

Saskaņā ar draudzes plānoto baznīcas izmantošanu, paredzēta Torņa publisku apmeklējumu iespēja ar nolūku apskatīt pilsētas panorāmu un (vai) organizētu nelielas ceremonijas (piemēram, kāzu svinību ietvaros). Lai to nodrošinātu, jābūt atbilstoši drošām cilvēku pārvietošanās un uzturēšanās iespējām. Projektēšanas gaitā jānosaka maksimālais

pieļaujamais apmeklētāju skaits vienā grupā. Pašlaik līdz Torņa augšējam 7. līmenim esošās kāpnes ir vairākkārtēji remontētas un apmierinošā tehniskā stāvoklī (izņemot atsevišķas vietas, kur nepieciešams remonts). Katrā līmenī iespējama atpūtas pauze ar komentāru un kā iekārtas priekšmetu šeit var novietot kādu vienkāršu koka soliņu īslaicīgai atpūtai. Pie kam, nav jāizgatavo jauni soli, bet jāizmanto jau baznīcā esošie dažādi atsevišķie mazāki koka soli. Bez obligātajām informatīvajām zīmēm, nepieciešamas apmeklētāju ceļa apgaismojums. Rekomendējams, to veidot ne vien funkcionālu, bet zināmā mērā dekoratīvu, „scenogrāfisku”, lai radītu un saglabātu atbilstošu vietas noskaņu. Apgaismojumam nav jābūt pārāk spilgtam, bet izvietotam pārdomāti. Apgaismojums vienlaikus var atturīgi izcelt telpas interesantākos elementus.

1. līmenis

Apmeklētāju pulcēšanās organizējama Torņa priekšelpā (*1. līmenis*). Īpaši jāpārdomā Torņa apakšējās telpas iekārtojums, kas rada pirmās emocijas un noskaņojumu, pirms ieiešanas Draudzes zālē un (vai) turpinot ceļu uz torni. Telpā dominē 1930. gados izveidotais tēls (stiklotais vājtvēris, durvis uz draudzes zāli, betona teraco grīda un griestu siju noformējums). Pašlaik telpa ir izteikti nemājīga un rosina uz ātrāku šķērsošanu. Tas ir puskrēslas dēļ (1 logs ziemeļu pusē), tā ir neapkurināma un kopskatu ievērojami bojā plašie sienu izsāļojumi. Labāks dabiskais izgaismojums nav iespējams. Domājams, ka optimālais telpas izmantošanas veids varētu būt informācijas stendi par baznīcas vēsturi, kas ļautu vispārēji ar ēku iepazīties īslaicīgām „ātrām” interesentu grupām. Stends paredzams pie Z sienas. Pie D sienas varētu būt vieta baznīcas ziedotāju piemiņas plāksnītēm, bet krucifiksam pa labi sienas nišā vēlams atsevišķs izgaismojums. Gan stendam, gan nišai un telpai kopumā jāparedz atbilstošs apgaismojums. Šķiet, labāk to atstāt krēslainu, ar lokāliem akcentiem izceļot stendu un nišu. Prasmīgi organizēts izgaismojums varētu radīt apmeklētājā īpašu noskaņojumu pirms došanās tālāk – uz Draudzes zāli vai Tornī. Telpā jāierīko centrālapkure grīdā izveidotos kanālos gar Z un D sienu.

2. līmenis

Tālāk virzība notiek Draudzes zālē pa Z puses kāpņu laidu uz ērģeļu balkonu, kur seko straujš pagrieziens uz ieeju durvīm. Plānojot apmeklētāju plūsmas, īpaši jāievēro šis šaurais posms balkonā līdz ieejai torņa sienā 2. līmenī, jo te balkona stūrī paredzama neliela drūzmēšanās. 2. līmeņa telpa ir būtiska, jo ir savdabīga sagatavošanās un atpūtas vieta pirms ceļa augšup. Tādēļ telpas centrālā daļa atstājama plašāka. Te iespējams ievada stāstījums ar informāciju par drošības noteikumiem tālākajā ceļā, par torņa un baznīcas, kā

arī ērģeļu plēšu vēsturi. Iekārtojumu veido ciparnīca, ziedojumu lāde un fonā 3 skapju „kolekcija”, kas savā laikā pārvietoti no sakristejas un mācītāju mājām un kuru dažādība iezīmē laika ritumu. No telpas jāizvāc primitīvā metāla plauktu konstrukcija DA stūrī, kas ienes kopējā telpas interjerā parāk lielu kontrastu. Tā vietā jāpārvieta skapis, kas pašreiz ir ZR stūrī, kur nepieciešama brīvāka vieta pie kāpnēm. Pie R sienas var novietot ciparnīcu. Jāinventarizē telpā un tornī kopumā glabātie vēsturiskie baznīcas priekšmeti un jāizvērtē to atbilstība eksponēšanai.

Arī **3. līmenī** telpa ir augsta (gandrīz 5m). Atšķirībā no 2. līmeņa, šeit telpas raksturs ir „skarbāks”. Neapmestās akmens mūra sienas faktūra atgādina piļu drupas. A sienā redzamas bēniņu ieejas sākotnējās aprises – 18. gadsimta nogalē ailas apakšējā daļa aizmūrēta, tai priekšā uzceļot pašreizējo koka velvi. Z un R sienās kā izmaiņas mūrējuma raksturā, iezīmējas iespējamā būvperiodu robeža, kur redzamas seklas siju ligzdas (tēma „daļēji sabrukusi torņa augšdaļa” 17. gadsimtā). Koka konstrukcijas remontētas 19. gadsimta vidū, iebūvētas krustiskas enkursijas. Tādēļ pārvietošanās telpā ir ierobežota. Apmeklētājiem apstāšanās iespējama vienīgi kāpņu zonā. Rekomendējams A sienai piestiprinātos strāvas kabelus koncentrēt un pārlīkt mazāk uzkrītošā vietā, piem., stūrī aiz kāpnēm.

Ceturtajā Torņa līmenī mūra sienas dublē koka režģis, kas ir daļa noaugstāk esošo zvanu konstrukcijas. Tā ir viena konstruktīvā sistēma ar nolūku amortizēt zvana izraisītās vibrācijas. Zem tās redzamas senākas konstrukcijas vietas (piem., apskates tēma: “Torņa zvanu konstrukcijas un to pakāpeniska pārveide”). Z-D virzienā virs grīdas 19. gs. iestrādāta enkursija, kas šķērso apmeklētāju ceļu. Tādēļ šeit nepieciešams paplašināt, nostiprināt un izveidot ērtāku pakāpienu. Esošajam pulksteņa akmens atsvaram blakus eksponēt arī otru akmeni, ko šeit pārceļ no piektā līmeņa. A sienā ir durvis uz bēniņiem.

Piektais līmenis (Zvanu stāvs). Ekspozīcija ir pati ar zvaniem saistītā konstrukcija. Telpiski piesātināta telpa. Apmeklētāju ceļš jau izveidots. Tā ceļā ir daļa no pulksteņa zvana mehānisma pie apzāģēta vertikāla koka statņa. Koks pašlaik traucē kustībai un var būt par iemeslu savainojumiem. Tādēļ rekomendējams to saīsināt par 10-12cm, bet ne vairāk. ZA stūrī haotiski izvietoti daži priekšmeti, t. sk. no skārda izgatavotu krusts un 1928. gadā izgatavotais zvans. Krusts eksponēšanai jāpārvieta uz citu telpu (varbūt 2. līmenī). Savukārt zvans jāeksponē atraktīvākā veidā – tas jāpakar, pilnveidojot telpas ekspozīciju.

20. gadsimtā baznīcai, vismaz kādu laiku, ir bijuši 2 zvani, no kuriem mazākais atrodas Rundāles pils muzeja krājumā. Kā izriet no tehniskā slēdziena, lai darbinātu zvanus, nepieciešama esošās konstrukcijas rekonstrukcija. Jāizstrādā risinājums, kurā iespējami maz

tiek zaudēti esošās oriģinālās konstrukcijas elementi. Izvērtēšanai nepieciešams iesniegt vismaz 2 variantus – esošās konstrukcijas pārveidošana, uzlabojot, papildinot un jaunas konstrukcijas iebūvēšana esošajā. Abos risinājuos galvenais nosacījums ir maksimāla oriģinālo konstrukciju saglabāšana (resp., minimāli zaudējumi). Kā papildus nosacījums: jā saglabā esošais vai jā rada jauns apmeklētāju ceļš augšup.

Sestais stāvs (pulksteņa līmenis). Zemā telpa dod iespēju interesanta un pārdomāta lokāla apgaismojuma ierīkošanai nelielām ekspozīcijām. Saulainā dienā mākslīgais apgaismojums nav nepieciešams, jo ir pietiekošs izgaismojums no augšējā līmeņa. Nepieciešams grīdas remonts, nostiprinot klāja dēļus un stabilāka margas konstrukcija. Ja oriģinālais pulksteņa mehānisms paliks Rundāles pils muzejā, tad šajā telpā var veidot, piemēram, fotoattēlu ekspozīciju „Latvijas baznīcu torņu pulksteņi,,, v. tml. Pie A sienas mūrļatas 20. gs. otrajā pusē piestiprināta senāka skārda plāksnīte ar uzrakstu par remontu 1860. gadā. Tekstā minēts kāds meistars no Tilzītes (tag. Sovetska, Kaļiņingradas apgabālā).

Septītais stāvs. Torņa apakšējais līmenis izmantojams apmeklējumiem, lai aplūkotu pilsētas panorāmu un nelieliem publiskiem pasākumiem. Zem jumta konstrukciju skārda seguma ieklātā izolācijas plēve ir netīra un pārklājusies ar plankumiem. Tā degradē telpas kopskatu un jānoņem torņa skārda seguma remonta laikā. Telpā jāeksponē 18., 19. gadsimta torņa konstrukcijas. Jāsakārto prožektoru elektroinstalācijas izvietojums.

Tukuma baznīcas torņa apmeklējums nav tikai pilsētas panorāmas aplūkošana. Tā ir tikai procesa noslēdzošā, kulminācijas daļa. Ceļā apmeklētājs apskata vēsturisku ēku, arhitektūras pieminekli, tā interjeru un pārvietojas pa 18. – 19. gadsimta konstrukcijām, kas veiksmīgi papildinātas ar artefaktiem, apgaismojumu un stāstījumu.

Savrup esoši priekšmeti

Tukuma baznīcā, līdzīgi kā citās vēsturiskās sakrālās ēkās, ir savrup novietoti iekārtas priekšmeti, kas pašreizējā baznīcas ikdienā vairs netiek izmantoti. Visbiežāk tie ir soli, krēsli, informācijas tāfeles, lādes u. c.. Izsēnis tie ir bijuši kolekcionāru intereses un vienkārši zādzību objekts. Parasti baznīcās šādi priekšmeti ir novietoti tornī un bēniņos. Neskaitāmi priekšmeti 20. gadsimta otrajā pusē ir nozagti, vienkārši izmesti vai citādi gājuši zudumā. Šie priekšmeti būtu jāpārskata un jāinventarizē, jānovērtē. Pēc tam tie jāizmanto rūpīgi pārdomātā ekspozīcijā dažādās vietās. Vislabāk, ja priekšmetam ir "savs stāsts".

4.5.2. PRAKTISKO DARBU METODES UN MATERIĀLI.

Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas ēkai izdevies saglabāt vēsturisko arhitektonisko tēlu. Tomēr jebkura būvnieciska rakstura darbība atjaunošanas vārdā arī salīdzinoši labi saglabātā pieminekļi var radīt oriģinālsubstances zudumus. Jāizvairās no jebkuras nepamatotas iejaukšanās un atjaunošana jāveic ar maksimālu pietāti ēkas esošai vērtībai, atrodot labāko kompromisu. Paredzami pasākumi jāveic, tos maksimāli motivējot.

Atbilstoši mūsdienu praksei vēsturisko ēku saglabāšanā kā prioritārs uzskatāms tradicionālo materiālu pielietojums. Modernie materiāli un būvelementi pieļaujami kā optimāla alternatīva, ja cits risinājums var radīt problēmas ēkas tālākai pastāvēšanai. Paredzamo būvmateriālu sortiments jāpārskata savlaicīgi, lai vēlāk, laika trūkumā, nebūtu steigā jāpieņem vai jānoraida piedāvātie risinājumi.

Mūrnieku un apmetēju darbi.

Ņemot vērā, ka cementa java nav piemērota restaurācijas darbiem vēsturiskās ēkās, baznīcas atjaunošanas laikā visās vietās, kur tas iespējams, cementa papildinājumi jānoņem. Jautājums par cokola apmali risināms saskaņā ar projektu, kas izstrādājams saskaņā ar būvinženieru izstrādāto tehnisko slēdzienu.

Sienu un griestu apmešanai un mūrēšanai un krāsošanai izmantojama radniecīga sastāva java un krāsa kā oriģinālam. Āra darbi ar kaļķu javu veicami tikai materiāla pielietošanas sezonas laikā.

Būvgaldnieku un atslēdznieku darbi.

Baznīcas **logu un durvju** zinātniski pamatota restaurācija pēc īpašas restaurācijas programmas, saskaņā ar projektu uzsākta 2014. gadā. Tajā ietverta logu izpēte, un tehniskā stāvokļa uzlabojumi. Lai gan sakristejai 21. gadsimta sākuma pārbūvēs radīts laikmetīgs interjers, rekomendējams, plastikāta logus demontēt un nomainīt ar jaunām koka vērtņēm ar ārējai 19. gs. vidus vērtnei atbilstošu rāmja profilējumu. Vērtnes ievietojamas aplodā un tajās var iestrādāt stikla paketes bez spraišļojuma.

Torņa slēgi ir apmierinošā stāvoklī un remontējami tikai nepieciešamajā apjomā.

Durvīm nepieciešamā remonta apjomi izskatāmi katrai konstrukcijai atsevišķi. Konceptuāli sarežģītāka var būt vienīgi galveno ieejas durvju restaurācija. Pēc kāda kārtējā remonta vērtnes iestrādātas ar fasādi pret interjeru. Detalizētā izpētē jānoskaidro, kad tas darīts un jāizskata iespēja atjaunot loģisku sākotnējo stāvokli. Durvju pārkrāsošanas

gadījumā, jārēķinās, ka virs senākajiem eļļas slāņiem pēdējais krāsojums veikts ar alkīda krāsām. Esošo slāņu noņemšana vienmēr nav aktuāla, jo tiktu zaudēti vēsturiskie krāsojumi. Vēsturiskās slēdzenes jāremontē. Atsevišķās durvīs, kurām nepieciešama papildus drošība iespējams iestrādāt papildus iekājamās slēdzenes vai slēptus modernus mehānismus. Izvēle starp atkārtoti izmantojamu vēsturisko slēdzeni un mūsdienu mehānismu izdarāma pēc konsultācijām ar arhitektūras pieminekļu atjaunošanas speciālistiem.

Visus vēsturisko **grīdas segumus** ir jācenšas pēc iespējas saglabāt, bojāto daļu remontā jāizmanto materiāls, kura dimensijas (dēļi) vai koloristika (cements) atbilst esošajiem. Tā kā dēļu grīdas tehniskais stāvoklis ir neapmierinošs un, visticamāk, ka tās konstruktīvie elementi ir bojāti, tad dēļu atkārtotas izmantošanas iespējas būs izvērtējamas tikai pēc to demontāžas atkarībā no saglabātā apjoma. Līdz šim nopietni grīdas bojājumi konstatēti gar Draudzes zāles ārsienām, kur dēļus skārusi trupe. Tā kā baznīcas grīdas (īpaši dēļu) no arhitektoniski mākslinieciskā viedokļa ir ļoti vērtīga interjera daļa, kā galvenais mērķis jāizvirza to maksimāla iespējamā saglabāšana. Draudzes zāles grīdas dēļi guļ uz lāgām, kas liktas uz senākas ķieģeļu grīdas. Pagaidām nav zināmi iespējamie bojājumu apjomi. Tas noskaidrojams pakāpeniskā visas dēļu grīdas pārcilāšanā. Nepieciešamības gadījumā jāpārbauda grunts mitruma pakāpe zem ķieģeļu klāja. Nomaināmi tikai bojātie dēļi, vai to daļas. Dēļu apstrāde ar eļļu nav pieļaujama bez zemgrīdas vēdināšanas nodrošinājuma.

Baznīcēnu **Solīem** nepieciešams lokāls durvju remonts, nodrošinot aizvēršanu. Vismaz daļai solu nepieciešamas mīksta materiāla uzlikas. Būvgaldnieku darba prasmes būs īpaši svarīgas solu transformēšanas gadījumā. Ar solu pārvietošanu saistītie pārveidojumi jānoformē attiecīgā dokumentācijā, kas jāaskaņo ar pieminekļu aizsardzības ietādēm.

Elektroapgāde un apgaismojums

Apgaismojuma projektētājam jāņem vērā, ka dievnami ir specifiski objekti, kur interjera apgaismojuma idejā autora radošais ieguldījums ir minimāls – te jāpakļaujas un jāņem vērā liturģiskie aspekti, draudzes tradīcijas un konkrētā dievnama lietotāju specifiskās vēlmes. Projektētājam, tas viss, protams, jārisina kontekstā ar telpas arhitektūru, gaismekļu dizainu un instalācijas veidu un drošību. Vairāk radošs ir baznīcas ārējais izgaisojums un tas balstīts uz autora profesionalitāti.

Baznīcai nepieciešams jauns elektroinstalācijas projekts, pārskatot lokālo apgaismojumu zem luktām un uz sienām. Tas attiecas gan uz gaismekļu skaitu, izvietojumu un apgaismojuma scenogrāfiju. Jāplāno atsevišķi strāvas kontakti sienās, vietās, kur nepieciešams īslaicīgam lokālam apgaismojumam. Pašlaik esošie vājstrāvu tīkli ir saglabājušies kopš 20. gadsimta ar minimālu modernizāciju. Sistēma ir novecojusi gan tehniski, gan morāli un eventuāli var radīt apdraudējumu. Aiz altāra A sienā ir elektrības ievads ar kabeliem uz sadales vietu bakus sakristejas durvīm. No ievada līdz sadalei kabeli jāiestrādā slēpti (aiz paneļa vai zem grīdas). Instalāciju izvietojums ir haotisks. Sadales vieta var palikt esošajā zonā, bet jāpārskata instalāciju iestrādes veids. Pārsvārā tā būs eksponēta virs apmetuma un koka konstrukcijām.

Zem luktām saglabājušās griestu lampas var papildināt ar antikvāriem vai pēc katalogiem izvēlētiem analogiem gaismekļiem. Solu apgaismojums dalāms pa grupām. Saglabājami arī 20. gadsimta sienas bra luktu zonā, t. sk. pie ērģelēm. Tāpat būs lokāls apgaismojums bērnu atpūtas un ērģeļu zonā.

Altāris kā centrālā vieta divnamā prasa īpašu akcentēšanu un tam jāparedz dažādi režīmi, kas detalizēti jāpārrunā ar draudzi. Te svarīga katra nianse (gaismas izvēle, piemēram, neder "dienas gaismas" spuldzes; altāra arhitektūra, kas ietekmē ēnas un apgaismojuma ekspresivitāti; noskaņas veidošana ar maināmu gaismas intensitāti, u. tml.).

"Svētku režīmā" nepieciešams nodrošināt Tukuma baznīcai tradicionālu aiz altāra esošu velves daļas izgaismojumu zilganā tonī (esošais prožektors jāpiestiprina stacionāri pie altāra aizmugures sienas). Tajā pašā laikā koncertu norisēm nepieciešamajiem prožektoriem kroņsteinus var piestiprināt sienai margu līmenī „paslēptus” aiz balkonu galiem.

Projektā jāparedz Draudzes zāles apskaņošanas iespējas ar atbilstošu aprīkojumu koncertiem un ikdienas norisēm (dievkalpojumiem). Tātad strāvas kontaktiem, jābūt balkonā un altārtdaļā. Zālē kontaktus rekomendējams iebūvēt dēļu grīdā, jo instalāciju iespējams izvietot brīvajā starpgrīdas telpā.

Tik pat nozīmīga ir apsardzes, telekomunikācijas un interneta aprīkojuma instalācijas izvietošana tā, lai tas neietekmētu interjera un eksterjera mākslinieciskās kvalitātes.

Jāizstrādā arī teritorijas apgaismojuma projekts. Tam jāiekļaujas pilsētas vēsturiskā centra apgaismojuma kopējā koncepcijā. Vēlams akcentēt torni, kā galveno pilsētas vēsturisko dominanti. Gaismas ķermeņi abpus galvenajai ieejai stilistiski nav piemēroti 17. – 19. gadsimta noskaņai. Iespējams, ka nepieciešami zemāki, neuzkrītošāki elementi.

Apkure

Viens no būtiskiem ēkas tālākas ekspluatācijas nosacījumiem ir optimāla apkures principa izvēle. Jāmeklē ekonomiskākais un visus aspektus ietverošais modelis. Katrā dievnamā tas ir individuāls, jo atkarīgs no telpas uzbūves un konstrukcijām.

Sākotnēji ēkā nav paredzēta apkure. Dabiskie apstākļi nodrošināja baznīcas ēkas, iekārtas un ērģeļu normālu funkcionēšanu. Kopš 2002. gada Tukuma baznīcai ir pieslēgums centralizētam pilsētas apkures tīklam, kā siltuma nesēju izmantojot ūdeni ar apkures ierīcēm – radiatoriem, kas izvietoti pie ārsienām. Lai gan pašlaik ēkas lietotāji kopumā ir apmierināti ar siltumapgādi, kas ikdienā nodrošina gaisa temperatūru draudzes zālē +5-8C robežās ar maksimumu +12C dievkalpojumu laikā, esošo risinājumu rekomendējams vēl analizēt un pārskatīt. Tas darāms tādēļ, ka apkure vēsturiskajos dievnamos vienmēr bijusi komplicēta problēma, par ko liecina baznīcu atjaunošanas pēdējie 100 gadi Eiropā – nepārtrauktu meklējumu un eksperimentu laiks, līdz konstatēti vienkārši principi – nav jāsilda ēka, bet jādod komforts cilvēkiem.

Nozīmīgs kritērijs apkures sistēmas izvēlē ir tās radītā klimata ietekme uz ēku un interjeru kopumā, kā arī ugunsdrošība. Jāņem vērā, ka pastāvīga telpas uzsildīšana, temperatūras svārstības, kā arī pārāk liels vai mazs gaisa mitrums negatīvi ietekmē gan ērģeles, gan iekārtas. Jāizvēlas tāda apkures sistēma, kas nav saistīta ar pastāvīgu visas ēkas uzsildīšanu, bet rada periodisku sasilšanu – tikai tajā laikā, kad tas nepieciešams un orientēta uz komforta apstākļu izveidi cilvēkiem.

Plānojot apkures sistēmu, jābūt skaidri zināmam ēkas izmantošanas režīmam (biežums, ilgums, cilvēku skaits un izvietojums, pasākumu specifika u. tml.). Jaunai instalācijai pieejama Draudzes zāles pagrīde (sprauga starp senāko ķieģeļu klonu un pašreizējo dēļu grīdu).

Pašreizējais apkures veids ir vērsts uz ēkas sildīšanu ar visām no tā izrietošajām sekām – siltuma koncentrēšanos griestu zonā un apgrūtinātu klimata veidošanu ērģeļu zonā. Šķietamā siltuma koncentrāšanās solu zonā, iespējams, izskaidrojama ar plašo balkona pārkarī, zem kuras veidojas nosacīta „telpa”. Tomēr siltums tālāk aizplūst pa logu nišām, zem kurām atrodas radiatoru. Mūsdienu dizaina radiatoru nav piemēroti baznīcas interjeram (ne vizuāli, ne stilistiski).

Svarīgi apsildīšanas platību sadalīt atsevišķi regulējamās zonās atkarībā no nepieciešamības. Tas palīdz kontrolēt izmaksas.

Ērgelēm nepieciešama pastāvīga mikroklimata instrumentāla novērošana, kā arī izmaiņu kontrole. Jāizvairās no temperatūras svārstībām, pārāk liela vai pārāk maza gaisa mitruma.

Tā kā šobrīd likvidētas krāsni, nav pamata saglabāt vēl esošos 1937. gadā iebūvētos dūmkanālus un dūmeņus virs jumta. Īpaši svarīgi demontēt dūmkanālus Draudzes zālē, kur to izsvīdumi degradē interjera kopskatu.

Apkures sistēmas, kas respektē esošo situāciju:

Pie ārsienām esošo moderno radiatoru siltuma atdeve nav efektīga, daļa siltuma aizplūst neracionāli. Tādēļ, lai uzlabotu efektivitāti būs nepieciešami papildus apsildes konvektori tieši solu zonā, kas liek apšaubīt šī risinājuma efektivitāti kopumā. Telpas uzbūve ar plašajiem sānu balkoniem liek veikt siltuma plūsmu un gaisa temperatūras un mitruma aprēķinus.

Kombinēta apkures sistēma, kas daļēji respektē esošo situāciju:

Elektriskās apkures sistēma ir progresīvākā baznīcu apkures sistēma. Tās pluss ir precīza ekonomiskā aprēķina un vadības iespējas. Apsildes zonas var sadalīt no vismazākās (piemēram, viens sols) līdz plašākām grupām. Sistēma darbināma tieši ēkas (sola, vietas) izmantošanas brīdī. Tā nerosina putekļu kustību. Iespējama solu aprīkošana ar elektriskajiem sildītājiem, atstājot esošos sienas radiatorus. Efektīvāko sildelementu izvēlē jāņem vērā solu konstrukcijas arhitektūra.

Lokālām zonām pielietojami infrasarkanā staru sildītāji, piemēram, ērgelnieka darba vietā. Var būt grūtības šo sildītāju novietojumam, lai iegūtu maksimālu efektu un vienlaikus nebojātu baznīcas interjeru.

Siltuma apgādes projektam jāmeklē tādi projektētāji un konsultanti, kam ir iepriekšēja pieredze konkrētu problēmu risināšanā un jau sākumā jāvienojas par baznīcu apkures vispārējiem principiem. Šajā aprakstā minētie nosacījumi savlaicīgi jāpārrunā ar apkures projektēšanas speciālistiem.

Projekta gaitā jākonsultējas ar ērģeļu ekspertiem. Plānojot telpu klimatu, jāizvērtē visas dabīgās vēdināšanas iespējas. Ja tiks izvēlēti apkures elementi pie soliem, jānovērtē to atbilstību iekārtas arhitektoniski mākslinieciskajai nozīmei un konstruktīvajām īpatnībām.

Vēdināšana

Baznīcā ir dabīgā vēdināšana. Gaisa apmaiņas un mitruma apstākļi ir īpaši būtiski ērģeļu balkona zonā. Pēc saskaņošanas ar ērģeļu speciālistiem, ja nepieciešams, jāparedz papildus vēdināšanas lūkas griestos virs instrumenta.

Ugunsdrošība

Atjaunošanas projektā jāizstrādā ugunsdrošības pasākumu koncepcija un zibens aizsardzības ierīkošana. Tai jābūt atbilstoši mūsdienu pieredzei un metodēm arhitektūras pieminekļos. Ja nepieciešams, jākonsultējas ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju, kur nepieciešamības gadījumā varētu veikt konsultācijas ar ārvalstu speciālistiem. Sarežģītas struktūras un valsts nozīmes ievērojamo kultūras objektu ugunsdrošības pasākumi ir īpaši jāplāno. Paredzami aizsardzības pasākumi bieži atšķiras no ikdienā praktizētiem. Pēc cilvēku evakuācijas, jānosaka nākamais - ēkas aizsardzības pasākumu konceptuālās prioritātes. Jāveic ēkas pastāvīgo lietotāju instruēšana, sagatavošana. Tāpat vietējām ugunsdrošības iestādēm jābūt informētām par objekta specifiku (rezultāts – īpašs individuāls rīcības plāns ugunsgrēka gadījumā, optimālā liesmu dzēšanas materiāla izvēle (pulveris, putas, u.c..).

Teritorija un labiekārtojums

Zemes līmenis ap baznīcu pieaudzis. Dabiskā ceļā nokrišņu ūdens netiek aizvadīts. Nepieciešama teritorijas plānošana. Cokola akmens mūrim pamatu bojājumu procesi fasādēs nešķiet tik plaši, bet interjerā mūra sāļošanās ir redzama.

Teritorijas labiekārtojuma projektēšanā jāievēro objekta specifika - Dievnama īpašais statuss un vietas emocionālā nozīme kā prioritāru liek izvēlēties minimālismu. Zālājs ar atsevišķiem krūmaugiem, blietētas grants celiņi, daži soli ir pašpietiekošs apkārtnes iekārtojums. Vienīgie pieļaujami kontrastējošie elementi būtu ēkas nakts izgaismojuma iekārtas. Priekšroka neuzkrītošam, laikmetīgam gaismekļu dizainam, iespējami tuvu zemes līmenim, iegremdētam vai paceltam, bet atvirzītam maksimāli tālu no ēkas.

Teritorija iedalāma 4 funkcionālās zonās: 1) Galvenā pieeja dievnamam D pusē (piebraucamais ceļš no ielas); 2) Ceļš (ietve) D pusē no ielas uz sakristeju; 3) Baznīcas saimnieciskais pagalms Z pusē; 4) Draudzes nams ar piebrauktuvi no ielas.

Teritorija baznīcas D pusē tiek izmantota publiskai pieejai ar kustību gar visu ēku. Te ir 2 funkcionālas zonas. Galvenā ieeja baznīcā pie torņa un grupu fotogrāfēšanās vieta pie ēkas DR stūra (ainaviski interesants un faktūrām bagāts fons). Šeit nepieciešams solis. Aktīvāk jāizmanto baznīcas DR sānu ieeja caur mazajām sānu durvīm.

Pie sakristejas nereti notiek pulcēšanās, gaidot kristības vai citus pasākumus. Tādēļ arī šeit nepieciešams novietot kādus solus.

Ērtākai komunikācijai starp abām minētajām zonām rekomendējams paredzēt nelielu grantēt celiņu ar D sienu.

Baznīcai blakus esošais draudzes nams nav pietiekams visu nepieciešamo funkciju nodrošināšanai (piemēram, svētdienas skolai, „diakonijas pusdienām”, u. c.). Teritorijā ir iespējama jauna apjoma būve pašreizējā koka malkas šķūņa vietā. Jaunbūvē jāiekļauj arī sabiedriskā tualete, kas pieejama no pagalma baznīcas apmeklētājiem un noliktava, kurā, cita starpā glabātos vieglas konstrukcijas katafalks. Gadījumā, ja realitātē jaunbūve kļūst par pārāk tālu projektu, vispirms teritorijā blakus malkas šķūnim jāuzceļ jaunu modernu sabiedrisko tualeti dievnama apmeklētājiem, t. sk. ģimenēm ar bērniem un invalīdiem. Rekomendējams, jaunbūves apjomu projektēt ar iespēju būvniecību īstenot 2 kārtās, kur tualetes izveide būtu primāra.

4.6. GALVENO DARBU PRIORITĀTES

Skat. arī vizuālās apsekošanas slēdziena rezultātus.

- Jumta seguma un dzegas zonas sakārtošana. Kārniņu klāja tehniskā stāvokļa inspekcija ar tai sekojošu lokālo bojājumu remontu. Dūmeņu nojaukšana. Regulējamu vadināšanas kanālu atjaunošana bēniņos.
- Torņa konstrukciju un seguma remonts.
- Draudzes zāles logu restaurācija, rekonstrukcija, remonts (procesā).
- Pamatu hidroizolācijas un nepieciešamie nostiprināšanas darbi, drenāža (projekts un īstenošana). Optimāli - kopā ar vispārējo fasāžu remontu.
- Torņa un pārējo fasāžu konservācijas programmas izstrādāšana un pakāpeniska īstenošana paralēli vai kopā ar citiem pasākumiem, piemēram, darbiem pamatu zonā. Atkarībā no finansējuma apjoma un piesaistes.
- Draudzes zāles interjera apdares atjaunošana. T. sk. iekārtas izvietojuma transformācija (soli, kancele). Elektroinstalācijas projekts un ārējam un iekšējam

apgaismojumam, signalizācijai un apskaņošanai. Optimālas apkures veida ierīkošana. Projekts un īstenošana (pēc vispusīgas apstākļu izpētes un koksnes insektu darbības likvidēšanas). Projekts un īstenošana.

- Iekārtas restaurācija: Ērģeles, Altāris, Kancele.
- Torņa zvana krēsla rekonstrukcija (projekts un īstenošana). Torņa konstrukciju un interjera pielāgošana un uzlabošana publiskiem apmeklējumiem.
- Pārējo durvju un logu restaurācija, rekonstrukcija, remonts.
- Torņa piemērotība publiskiem apmeklējumiem.
- Teritorijas labiekārtojums. Ārējā apgaismojuma ierīkošana.
- Jaunbūve baznīcas Z pusē, un (vai) iesākumā atsevišķas tualetes būve baznīcas apmeklētājiem.

4.7. KOPSAVILKUMS.

Tukuma evanģēliski luteriskās baznīcas ēka mainījusi sākotnējo 17. gadsimtā veidoto arhitektonisko tēlu. 18. gadsimtā vidū baznīcas tornis ieguva smaili. 19. gadsimta vidū ēka izveidojās šodienas izskatā. Taču tas neatspoguļo jaunus mākslinieciskus uzskatus, bet apjoma korekcijas ar citu, lielāku sakristeju un kontrforsiem. Apjoma un fasāžu vienkāršībā slēpjas baznīcas ārējā tēla autentiskuma saglabāšanas komplicētība – jebkurš mūsdienu papildinājuma materiāls, izskats un novietojums rūpīgi jāizvērtē. Šodien grūti iztēloties ēkas būtībā katastrofālo stāvokli 18. gadsimtā. Kad nācās domāt, ka apturēt ārsienu sabrukšanu torņa pastāvēšanu. Ēkas konstruktīvai stabilitātei šodien tiešu apdraudējumui nav. Tomēr atsevišķām konstrukcijām tehniskais stāvoklis ir neapmierinošs un akūti nepieciešami konservācijas pasākumi, kas šajā gadījumā nav īpaši komplicēti.

Praktiskie pasākumi ir pakārtoti galvenajam – gala rezultātā atgūt sakārtotu ēku, šajā gadījumā dievnamu, kura pamatfunkcijas netraucētu un neapdraudētu nekādi tehniski blakus apstākļi.

- ***Darbi veicami pakāpeniski, ievērojot prioritāru secīgumu.***
- ***Par ēkas atjaunošanas pamatmetodi jāklūst konservācijai un restaurācijai. Plašāka destruktīvā iejaukšanās pieļaujama tikai stingri pamatotos gadījumos, kad radikāli risinājumi ir vienīgie iespējamie ēkas tālākas pastāvēšanas nodrošināšanai. Šāda prioritāte ir ārsienu mitruma ierobežošana un jau radīto seku novēršana. Baznīcas tornis pielāgojams publiskiem apmeklējumiem pilsētas panorāmas apskatei.***

- ***Jāturpina un jāpabeidz uzsāktā logu un durvju restaurācija.***
- ***Baznīcas apjoms un fasādes saglabājami esošie. Ar konservācijas un restaurācijas metodēm saglabājams un atjaunojams interjera iekārtojums un apdare, par atskaites punktu ņemot 19. gadsimta vidus un 20. gs. 1. puses pārbūves.***
- ***Baznīcas esošā plānojuma struktūrā rekomendējamas un iespējamās lokālas izmaiņas, kas pieļaujamas tikai pēc vispusīgas apspriešanas ar kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas speciālistiem un saņemot attiecīgi saskaņotu dokumentāciju. Pirmkārt, 2. pēdējo solu rindu pārvietošana, aizpildot „tukšās vietas” saīsinātajās rindās un altāra sānu zonā, iegūstot plašāku vietu, kurā ierīkojama bērnu atpūtas zona, kā arī galdiem ar literatūru, t. sk. grāmatu galdu. Kancele jāpārvieto dažus metrus tālāk A sienas virzienā un tai priekšā jāatrod vieta kandelāram. Altāra zonā D puse jābūt svēto rakstu lasāmai pultij. Tā jāizgatavo no jauna esošās smagnējās tribīnes vietā, kā vizuāli viegla, individuāla dizaina konstrukcija.***
- ***Paralēli draudzes zāles remontam, kā arī apkures sistēmas optimizēšanai jāseko ķirurģiskai iespējamai aktivitātei. Ja nepieciešams, jāveic insektu iznīcināšana ar gāzēšanu. Tikai pēc tam pieļaujams veikt visaptverošu ērģeļu remontu un restaurāciju.***
- ***Fasāžu remonta ietvaros minimālā programma būtu cokolu ietverošās betona apmales likvidēšana, nomainot ar māla, grants un oļu joslu. Plašākās programmas ietvaros varētu atsegt pamatus un iestrādāt horizontālo hidroizolāciju.***
- ***Vēsturiskas ēkas konstrukcijas veido tās materiālo substanci un ir daļa no pieminekļa autentiskuma. Tādēļ jāizmanto visas iespējas konstrukciju saglabāšanā. Jānovērš galvenā problēma – jāaptur mitruma uzkrāšanās konstrukcijās un trapes ieviešanās koka elementos.***
- ***Pēc atbilstošas torņa telpu sakārtošanas, tas pielāgojams publiskiem apmeklējumiem pilsētas panorāmas apskatei.***
- ***Perspektīvā jāplāno esošās draudzes ēkas paplašināšana ar jaunbūvi un tualetēm, kas baznīcas apmeklētājiem pieejamas arī no pagalma. Jaunbūves vieta paredzama esošā koka malkas šķūņa vietā baznīcas Z pusē.***

- ***Esošai draudzes mājas piebūvei jāveic pamatu pastiprināšana. Teritorijas labiekārtošanas darbos ievērtējams esošais vērtīgais apzaļumojums. Zemes darbi jāveic tikai pēc saskaņošanas ar kultūras mantojuma aizsardzības un izpētes speciālistiem.***

Prasmīgi izstrādātu atjaunošanas projektu īstenošanas gadījumā, iespējams atgūt Kurzemes pilsētu ainavai raksturīgas vēsturiskas ēkas – Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas - atjaunotu ar īpašo tēlu, nezaudējot objekta kultūrvēsturisko vērtību. Veikto nepieciešamo pasākumu rezultātā tiks īstenota „Darbības programmas 2014 – 2021” vīzija par Tukuma Sv. Trīsvienības evaņģēliski luterisko baznīcu kā vēsturisku sakrālu ēku un vienlaikus mūsdienīgu, atvērtu, publiski pieejamu sabiedrisku izglītojošu centru .

Dr. arch. Ilmārs Dirveiks